

Theo Knippenbergs

Bb

Bulkboek®

DIGITAAL

literaire klassieken - reeks middeleeuwen

REINAERT DE VOS

INHOUD

Over Reinaert de Vos	3
De Middelnederlandse taal	6
Spreekwoorden uit de Reinaert	7
Willem die de Madocke maakte	8
Het verhaal in dit bulkboek	9
Personages in Reinaert de Vos	10
Deel 1: De Hofdag	11
Deel 2: Belevnissen van een beer	20
Deel 3: Een kater van de muizenissen	28
Deel 4: De vos biecht zijn zonden op	34
Deel 5: De vos staat terecht	39
Deel 6: Want een vos verliest niet zijn streken	46
Deel 7: De wraak van de vos	49
Deel 8: Het afscheid, voor sommigen voor altijd!	54
De dierenfabel	61
Over de Middeleeuwse Rechtspraak	63
De rol van de katholieke kerk in de Middeleeuwen	65
‘Ysengrimus’ en de ‘Roman de Renard’	67

VIDEOCLIPS

- **VAN DEN VOS REYNAERDE OP DE BEELDBANK VAN
SCHOOLT.V**

MEER LEZEN over Reinaert

- **OP LITERATUURGESCHIEDENIS.NL**

- **OP HET REYNAERTGENOOTSCHAP.BE**

COLOFON

Voor deze selectie is vooral gebruikgemaakt van de hertaling van Ernst van Altena.

(De erven van Ernst van Altena zijn nog niet getraceerd).

De oorspronkelijke tekst is uit verschillende bronnen afkomstig. De zwart-wit illustraties zijn grotendeels van Bert Bouman.

Dit bulkboek is vormgegeven door Natascha Frensch (www.natascha-frensch.nl)

en samengesteld door Theo Knippenberg voor BruutTAAL Educatieve Uitgeverij

(bulkboek@bruuttaal.eu)

REINAERT DE VOS

Van den vos Reynaerde (letterlijk: over de vos Reinaert) is een van de hoogtepunten uit de middeleeuwse literatuur. Het komt voort uit een lange traditie. De oude Germanen kenden eeuwen eerder al dierenverhalen.

Rond 1150 wordt in het Belgische Gent door een Vlaamse priester een verhaal geschreven (in het Latijn) dat Ysengrimus heet. Hierin worden voor het eerst Reinardus de Vos en Ysengrimus de wolf als rivalen opgevoerd. Enkele tientallen jaren later worden er, vooral in Frankrijk, verschillende dierenverhalen opgeschreven waarin de vos Reinaert de hoofdrol speelt. Samen vormen die verhalen de Franstalige 'Roman de Renart'.

Een van die verhalen, Li Plaid (wat 'het pleidooi' betekent), inspireerde een zekere Willem na 1200 om er een heel eigen verhaal van te maken, dat zich opnieuw afspeelt in Vlaanderen: Van den vos Reynaerde. Deze Willem maakt er een brutaal volksverhaal van, waarin hij de spot drijft met het koningschap, de adel en de katholieke kerk, samen in die tijd de absolute machthebbers.

Vos met gans. (Middeleeuwse illustratie)

EEN DIERENVERHAAL?

Dierenverhalen waren al eeuwen populair toen 'Reinaert' werd geschreven. Middeleeuwers, zonder dierentuinen of natuurfilms op de tv, keken wel heel anders naar wilde dieren dan wij. Wie toen een beer of een wolf zag omdat ie hem tegenkwam, liep een aardige kans opgegeten te worden. En een vos die jouw kippen opat veroordeelde daarmee jou en jouw kinderen tot armoede of zelfs tot de hongerdood. Er was dus nog weinig animo voor een politieke 'Partij voor de dieren'. Bovendien werden dieren door de bijgelovige Middeleeuwers allerlei bovennatuurlijke eigenschappen toegedacht. Een zwarte kat had vast en zeker met hekserij te maken. En men geloofde heilig dat er mensen waren die zich in een wolf konden veranderen (een 'weerwolf') of andersom. De meeste dierenverhalen in die tijd gingen dus over dieren die zich ofwel puur dierlijk gedroegen, ofwel in dienst stonden van de duivel. Reinaert de Vos daarentegen gaat over dieren die verstand hebben en kunnen praten: over mensen dus. Maar dan wel over de dierlijke kanten van mensen: hun instincten en emoties. Hij schept daarmee een evenwicht tussen de personages als dierlijk en als menselijk wezen. Ook al lopen zij op twee benen, het blijven dieren. Ook al wonen ze in holen, het blijven mensen. Dat verklaart misschien ook hoe een doortrapte schurk als Reinaert zo populair kon worden. Zijn daden die hem tot een slecht mens zouden maken, zijn als dier volstrekt natuurlijk en daarom niet verwijtbaar. Dat is het spannende evenwicht dat de Reinaert ons biedt tussen de mens en het dier in de vele personages.

STREET-RAP

Omdat de boekdrukkunst nog niet was uitgevonden moest elk afzonderlijk boek in die tijd met de hand worden geschreven. En het overgrote deel van de mensen in die tijd kon niet eens lezen. Toch werd het verhaal in Nederland en Vlaanderen een enorm succes. Het was namelijk niet geschreven om gelezen te worden maar om hardop voorgedragen te worden. Daarom werd het in rijm geschreven, zoals de meeste Middeleeuwse verhalen. Verhalen werden in die tijd op straat, op markten en kermissen voorgedragen door 'verhalenvertellers' als een soort 'street-rap'. Hoe beter het verhaal, hoe enthousiaster het publiek reageerde op deze middeleeuwse beroeps-rappers, en hoe meer muntstukken en voedsel deze 'minstrelen' toegeworpen kregen. En Reinaert werd een tophit!

EEN SATIRE OP DE SAMENLEVING.

Willem gebruikt in zijn verhaal stukken van eerdere dierenverhalen over Reinaert die veel Middeleeuwse toehoorders waarschijnlijk al kenden, omdat ze al eeuwen bestonden. Zoals het verhaal waarin Reinaert de vrouw (Hersinde) van de wolf Isengrijn verkracht. Maar hij geeft daar bij 'het pleidooi' van de verdediging in de rechtszaak een hele menselijke en moderne draai aan: De wolvin Hersinde is niet verkracht maar heeft Reinaert juist verleid! Alsof je naar een 21e eeuwse rechtbankfilm zit te kijken. Reinaert de Vos is vooral een verhaal over leugens en schijnheiligheid. En een satire over de samenleving in die tijd, waarin de machthebbers (de koning, de adel, de kerk), met hun rechtspraak en hun corruptie samen de absolute macht hebben. Waar het verhaal gaat over 'Koning Leeuw' (die omkoopbaar is met een niet-bestaande schat) of over de domme 'kapelaan' Belijn, de ram, of over Cuwaert de haas die zo graag kapelaan wil worden, begrijpen de toehoorders donders goed dat het niet gaat over een leeuw, een ram of een haas.

MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN

De populariteit van Reinaert heeft alles te maken met de maatschappelijke veranderingen in de 13e eeuw. Daarvoor, toen God en gebod het dagelijks leven overheersten, waren list en bedrog iets heel negatiefs. Maar met de opkomst van de handel en daarmee van een welvarende burgerij werd list (waarmee je rijk kon worden) steeds een 'acceptabele' ondeugd. In de 13e eeuw is de burgerij in de Vlaamse steden in opkomst, met bijvoorbeeld de lakenhandel in Gent, waaraan veel geld werd verdiend. Boven die stadse burgerij staat nog wel de adel

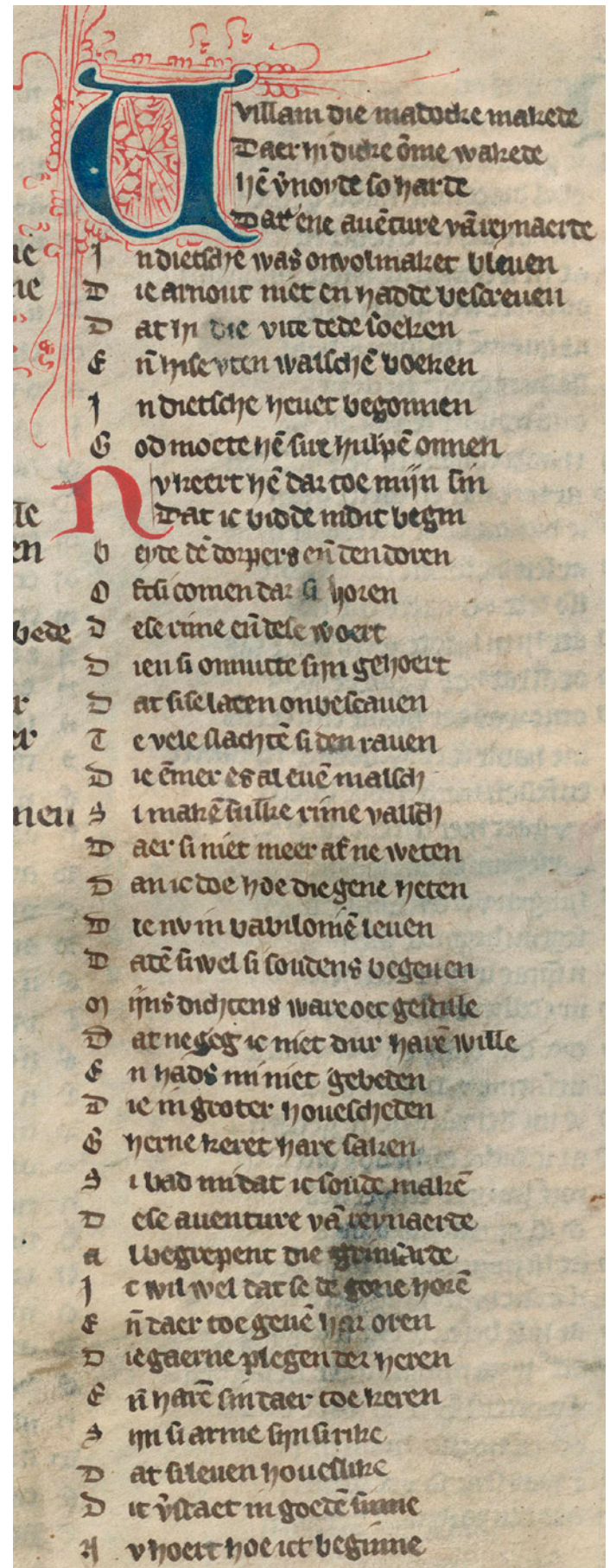
en de priesters. Lager in de pikorde staan de dorpsbewoners en de plattelandsbevolking. Opvallend is dat in de Reinaert de gegoede burgerij de enige bevolkingsgroep is die niet wordt bespot. Dorpsbewoners zijn mismaakt of onooglijk. De adel en zelfs de koning zijn domme, hebzuchtige nitwits. Priesters van het lagere soort als Belijn zijn ook oliedom. En de hogere geestelijke, de pastoor, die officieel geen seks mag hebben, is een seksmaniak. De welvarende burger intussen, die een goede voorstelling met geld kan belonen, lacht het hardst om het belachelijk maken van de kerkelijke en wereldlijke macht.

Reinaert als ridder. (Middeleeuwse illustratie uit 'Ysengrimus', zie pagina 67)

DE MIDDELNEDERLANDSE TAAL

Centraal in het verhaal staat de taal. Het zijn Reinaerts mooie woorden die koning Nobel en zijn hofhouding aan het wankelen brengen. Maar de taal die in de Middeleeuwen in Nederland en Vlaanderen werd gesproken (en geschreven), het Middelnederlands, verschilt nogal van het tegenwoordige Nederlands. Toch zal je merken dat sommige woorden nog steeds begrijpelijk zijn als je ze hardop voorleest. Andere woorden lijken dan ineens op moderne Duitse, Engelse of Franse woorden. Of op dialecten als het Limburgs, Brabants of Twents van tegenwoordig. Ook de uitspraak van toen - 'bij mij thuis' zou toen uitgesproken worden als 'bie mie tuus', kom je nog in dialecten tegen. Ook kende het Middelnederlands nog naamvalsvormen, zoals het Duits die nog steeds heeft. In het moderne Nederlands kennen we alleen nog 'versteende' vormen van die naamvallen, zoals 'op den duur' en 'in groten getale'.

SPREEKWOORDEN UIT DE REINAERT

Reinaert de Vos heeft ons na al die eeuwen nog steeds een boel uitdrukkingen, zegswijzen en spreekwoorden nagelaten.

Het spreekwoord 'Een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken' wordt nog steeds gebruikt. Daarmee wordt bedoeld: Al wordt men ouder, toch verliest men zijn aangeboren aard niet. Wie ooit slecht was is nooit meer te vertrouwen.

'Een sluwe vos' is ook een nog veel gebruikte uitdrukking.

'Een oude vos' hoor je ook nog wel, als omschrijving van iemand die door lange ervaring in al de kunstgrepen van een vak doorkneed is.

Een beroemd spreekwoord dat rechtstreeks uit de Reinaert komt is:

'Als de vos de passie preekt, boer pas op uw kippen!'

In de Reinaert komen we ook een ander spreekwoord tegen, dat we nog steeds gebruiken:

'Gestolen goed gedijt niet'. Dit heeft de schrijver vertaald uit het Latijn:

'Male quesite, male perdit'.

Maar ook een uitdrukking als 'Het haasje zijn' (denk maar aan die arme Cuwaert!) en een spreekwoord als 'Een kat in het nauw maakt rare sprongen' (en dan zijn we natuurlijk bij Tibaert en het klokkenspel van de pastoor) zijn rechtstreeks terug te voeren tot het verhaal van Reinaert.

Reinaert is bekeerd, en preekt als monnik tot de gans en de kippen. (Middeleeuwse illustratie)

Maar 'als de vos de passie preekt, boer pas op je kippen'.

WILLEM DIE DE MADOCKE MAAKTE.

Van de schrijver van 'Reinaert de Vos' weten we dat hij Willem heet. En dat hij in die tijd bekend is van een ander werk, de 'Madocke'. Dat schrijft hij allebei zelf in de 'Proloog', de inleiding die de street-rappers gebruikten om het publiek rond zich heen te verzamelen en koest te krijgen. Zeg maar het 'voorpramma'. Daarin stelt Willem eerst zichzelf voor:

(WAT WILLEM SCHREEF:)

WILLEM, DIE MADOCKE MAECTE,
DAER HI DICKEN OMME WAECTE,
HEM VERNLOYDE SO HAERDE
DAT DIE AVONTURE VAN REYNAERDE
5 IN DIETSCHEN ONGHEMAKET BLEVEN
-DIE AERNOUT NIET HEVET VULSCREVEN -
DAT HI DIE VIJTE VAN REYNAERDE SOUCKEN
ENDE HISE NA DEN WALSCHEN BOUCKEN
IN DIETSCHEN DUS HEVET BEGONNEN.
10 GOD MOETE ONS ZIERE HULPEN JONNEN.

(Wat het letterlijk betekent)

Willem die Madocke maakte,
Waar hij dikwijls om wakker bleef,
(Omdat) hem stoorde zo hard
dat de avonturen van Reinaerd
In Nederlands ongemaakt bleven
-Die Aernout nooit heeft afgeschreven-
Zodat hij de feiten van Reinaert (ging) zoeken
En hij ze naar (vanuit) de Waalse boeken
In het Nederlands dus heeft begonnen
Moge God ons zijn hulp gunnen.

We weten daardoor dat de schrijver eerder de 'Madocke' heeft gemaakt. Verder weten we over deze Willem, en over zijn andere boek 'De Madocke', helemaal niets.

Op deze laat-Middeleeuwse tekst heeft de (over)schrijver de titel 'Madocke' (die hij vermoedelijk niet kende) vlekkelig overgeschilderd als 'Vele bouke', dus 'Willem die Veel boeken maakte'.

HET VERHAAL IN DIT BULKBOEK

Het oorspronkelijke verhaal is in meer dan 3400 rijmende versregels geschreven. Het enige wat arme mensen in de Middeleeuwen in overvloed hadden was natuurlijk tijd! Er zijn door de eeuwen heen prachtige complete vertalingen van gemaakt. Onlangs nog (en die hoort in elke schoolbibliotheek!) door Ard Posthuma. Maar de allerleukste vertaling is die van Ernst van Altena. Als je de Reinaert ziet als een ‘rap’ die hardop voorgedragen moet worden, is deze (dertig jaar oude!) hertaling echt briljant. Probeer het maar! Zelfs de recente ‘echte rap’-versie van Charlie May, waarvan we ook een fragment afdrukken, ‘bekt nauwelijks beter’. Terwijl van Altena zo trouw mogelijk het origineel volgt. De vertaling van Ernst van Altena is niet meer te koop maar die gebruiken we dus wel in dit bulkboek. Alleen bij een enkel fragment, waar van Altena al te vrijmoedig van het origineel afwijkt,

hebben we gekozen voor de getrouwere vertaling van Ard Posthuma. Maak je trouwens geen zorgen:

We zullen hier niet het hele werk, en niet de hele vertaling gebruiken, maar alleen fragmenten. Om het verhaal op gang te houden gebruiken we tussendoor een snelle samenvatting van Edzard Dideric. Maar je kunt ook de oorspronkelijke tekst volgen in Middel-Nederlands.

Om je op gang te helpen hebben we er in het eerste deel van dit bulkboek een zo letterlijk mogelijke ‘hulpvertaling’ naastgezet. Nog een laatste advies aan de lezer: Lees ‘t hardop! De Middeleeuwse tekst wordt een stuk begrijpelijker als je woorden uitspreekt. En als je de hertaling van Ernst van Altena hardop leest hoor je dat de Reinaert echt geschreven is om voorgedragen te worden, op drukke jaarmarkten, en niet om stilletjes gelezen te worden.

Theo Knippenberg

*Koning Nobel houdt Hofdag
(Middeleeuwse illustratie)*

PERSONAGES IN REINAERT DE VOS

NAAM	DIERSOORT	HERKOMST VAN DE NAAM	ANDERE NAMEN
Belijn	ram	(herkomst onduidelijk)	
Bruun	beer	“de bruine” Bruin(tje)	
Grimbeert	das	grim=masker ; -bert=stralend	
Canteaert	kip	“chante”(zanger)	
Canteclaer	haan	“chante clair” (zingt fraai)	Cantecleer
Courtois	hond	“court”, hofhondje,	Cortois
Crayant	kip	“crayant” (roeper)	
Cuwaert	haas	“coward”(Eng),”couard”(Fr)=lafaard	
Firapeel	luipaard	“fire pel” = “mooie huid”	
Hermeline	vossin	(herkomst onduidelijk)	Hermelijn
Hersinde	wolvin	“haer sint” = “haar zint het”	Hersint
Isegrijn	wolf	“Eisengrim” (ijzeren masker)	Ise(n)grijn, Ysengrijn
Nobel	leeuw	“de nobele”	
Reinaert	vos	“reignhard”(sterk in raadgeven)	Reynaert, Rein(tje)
Rosseel	eekhoorn	“de rossige”	
Tibeert	kater	(herkomst onduidelijk)	Tijbaert, Tibaert, Tibert

(Uit Reinaert als 19e eeuwse kinderboek)

REINAERT DE VOS. DEEL 1: DE HOFDAG

HET IS PINKSTEREN EN DRUK IN HET BOS. ALLE DIEREN ZIJN OP WEG NAAR DE HOFDAG VAN KONING NOBEL, DE LEEUW. ALLEEN REINAERT DE VOS LAAT HET AFWETEN. HIJ HEEFT TEVEEL STREKEN UITGEHAALD EN HOUDT ZICH LIEVER GEDEISD. DAARDOOR KAN IEDEREEN VRIJUIT SPREKEN OVER REINAERT. HET REGENT DAN OOK KLACHTEN OVER HEM.

OORSPRONKELIJKE TEKST

ISINGRIJN ENDE SINE MAGHE
GHINGHEN VOER DEN CONINC STAEN
YSENGRIJN BEGONSTE SAEN
65 ENDE SPRAC: 'CONINC, HEERE,
DOR HU EDELHEIT ENDE DOR HU EERE
ENDE DOR RECHT ENDE DOR GHENADE,
ONTFAERME HU MIERE SCADE
DIE MI REYNAERT HEEFT GHEDAEN,
70 DAER IC AF DICKEN HEBBE ONTFAEN
GROETEN LACHTER ENDE VERLIES.
VOER AL DANDRE ONTFAERME HU DIES

DAT HI MIJN WIJF HEVET VERHOERT
ENDE MINE KINDRE SO MESVOERT
75 DAT HISE BESEEKEDEN DAER SI LAGHEN,
DATTER TWEE NOINT NE SAGHEN
ENDE SI WORDEN STAER BLENT.

(Zo woordelijk mogelijke) hulphertaling
Isegrim en zijn verwanten
Gingen voor de koning staan
Isegrim begon meteen
En sprak: "Heer Koning"
Door/terwille van uw edelheid en uw eer
En terwille van recht en door genade
Ontferm u over de schade
Die Reinaert mij heeft gedaan
Van wie ik dikwijls heb ontvangen
Groot (hoon)gelach en verlies
Vóór al 't andere (=vooral), ontferm u over dezes
(=hierover)
Dat hij mijn vrouw heeft gehoereerd (=verkracht)
En mijn kinderen zo mishandeld
Dat hij ze bezeken/bepist heeft waar ze lagen
Zodat er twee nooit meer kunnen zien
En ze staar-blind (=stekeblind) zijn geworden

(hertaling van Ernst van Altena)
Klager één, Wolf Isegrim
trad met heel zijn huisgezin
tot voor Koning Nobel's Troon
en ving aan op jammertoon:
Koning," sprak hij "Nobel Heer,
van uw Hoogheid en uw Eer
smee ik rechtspraak en genade;
Reinaert deed mij grote schade,
laat hem boeten voor het kwaad,

voor 't verlies, de grove smaad,
door de schoft mij aangedaan;
maar vóór alles, pak hem aan
omdat hij met lepe toer
mijn vrouw maakte tot zijn hoer
en mijn welpjes, wijl zij keken,
in de ogen heeft gezeken
zodat twee van hen voortaan
stekeblind door 't leven gaan!

OORSPRONKELIJKE TEKST

DOE YSENGRIJN DIT HADDE GHESPROKEN,
STONT UP EEN HONDEKIJN, HIET CORTOYS,
100 ENDE CLAGHEDE DEN CONINC IN FRANCISOYS
HOET SO AREM WAS WIJLEN EERE,
DAT ALLES GOETS EN HADDE MEERE
IN EENEN WINTER, IN EENE VORST,
DAN ALLEENE EENE WORST
105 HEM REYNAERT, DIE FELLE MAN,
DIE SELVE WORST STAL ENDE NAM.
TYBEERT DIE CATER DIE WART GRAM;
ALDUS HI SINE TALE BEGAN
ENDE SPRANC MIDDEN IN DEN RINC
110 ENDE SEIDE: 'HEERE CONINC,
DOR DAT GHI REYNAERDE ZIJT ONHOUT,
SO EN ES HIER JONC NO HOUT
HINE HEBBE TE WROUGHENE JEGHEN HU.
DAT CORTOYS CLAGHET NU,
115 DATS OVER MENICH JAER GHESCIET.
DIE WORST WAS MINE, AL EN CLAGHIC NIET.

(Zo woordelijk mogelijke) hulphertaling
Toen Isegrim dit had gesproken
Stond een hondje op, die heette Courtois
En klaagde naar de koning in het Frans
Hoe het zo arm was een wijl eerder (=eertijds)
Dat van alle bezit, niet meer had
In een winter, in een vorst
Dan alleen een worst
Hij, Reinaert, die valse man
Diezelfde worst stal en nam
Tibeert de kater werd kwaad ('gramschap')
Toen hij zijn verhaal (=betoog) begon
En sprong midden in de ring
En zei 'Heer Koning'
Doordat u van Reinaert niet houdt (on-houdt!)
Zo is hier jong noch oud
(Of) hun hebben te klagen tegen u.
Dat/wat Courtois nu klaagt
Dat is vóór menig jaar geschied
Die worst was van mij, al klaag ik niet

(hertaling van Ernst van Altena)
Isegrim zweeg, maar reeds stond
er een ander op, een hond.
't Was Courtois, een hond die Frans sprak
en voor eigen leed een lans brak:
"Heer, tijdens de strenge vorst
deze winter, was een worst
nog mijn enig kapitaal,
maar Rein stal hem tot zijn maal.
Daarop sprong Tibeert in 't krijt
'n kater, vet en bol van nijd.

"Sire," blies hij "omdat Reinaert
(ik geef toe, hij is geen fijnaard)
zich onttrok aan deze vierschaar*,
denkt ook elk aanwezig dier maar
dat hij vóór kan gaan in smaad;
maar Courtois spreekt beuzelpraat,
want dat worstverhaal, ach heden,
stamt van jarenlang geleden
die worst, geloof mij vrij,
was van hem niet, maar van mij.

**Een vierschaar is het gerechtelijk bestuur van
een gebied tijdens de middeleeuwen*

Een felle nijdige kater, (Middeleeuwse illustratie)

IC HADSE BI MIERE LUST GHEWONNEN
 DAER IC BI NACHTE QUAM GHERONNEN
 OMME BEJACH IN EENE MOLEN,
 120 DAER IC DIE WORST IN HADDE GHESTOLEN
 EENEN SLAPENDEN MOLEN MAN.
 HADDER CORTOYS YEWET AN,
 DAN WAS BI NIEMENE DAN BI MI.
 HETS RECHT DAT OMBERECHT ZI
 125 DIE CLAGHE DIE CORTOYS DOET.
 PANCER DE BEVER SPRAC: 'DINCT HU GOET,
 TYBEERT, DATMEN DIE CLAGHE OMBEERE?

REYNAERT ES EEN RECHT MORDENEERE
 ENDE EEN TREKERE ENDE EEN DIEF.
 130 HINE HEEFT OEC NIEMENE SO LIEF,
 NO DEN CONINC, MINEN HEERE,
 HINE WILDE DAT HI LIJF ENDE EERE
 VERLORE, MOCHTIRE AN WINNEN

EEN VET MORZEEL VAN EERE HINNEN.
 135 WAT SECHDI VAN EERE LAGHE?
 EN DEDI GHISTREN IN DEN DAGHE
 EENE DIE MEESTE OVERDAET
 AN CUWAERDE DEN HASE DIE HIER STAET,
 DIE NOYT EENICH DIER GHEDEDE?
 140 WANT HI HEM BINNEN SCONINX VREDE
 ENDE BINNEN DES CONINX GHELEEDE
 GHELOVEDE TE LEERNE SINEN CREDE

Zelf had ik die worst gestolen
 in het duister, uit een molen;
 van mijn list en moed (ah bah!)
 profiteerde Hond Courtois.
 Zeg mij dan: wat is zijn klacht waard?
 Wie is het, die wie hier dagvaardt?
 Let u niet op zijn gezever. ..
 "(Hop, sprong Panser op, de bever)
 "Tibeert," riep hij „t is toch waar,
 Reinaert is een moordenaar,
 'n flessentrekker en een dief,
 niemand, niemand heeft hij lief,

*Ik had ze door mijn list verworven
 Doordat ik bij nacht kwam (aan)gerend
 Op zoek naar buit in een molen
 Daar ik die worst had gestolen
 Van een slapende molenaar
 Had Courtois er iets aan gehad
 Dan was het dankzij niemand behalve mij
 Het is recht dat onberecht/onbestraft blijve
 Die aanklacht die Courtois doet
 Pancer de bever sprak: Denkt u echt
 Tibeert, dat men die klacht ontbeert
 (=achterwege laat)
 Reinaert is een regelrechte moordenaar
 En een bedrieger en een dief
 Hij heeft ook niemand lief
 (Zelfs) niet de koning, mijn heer
 Hij zou willen dat ie (Nobel) leven en eer
 Zou verliezen, mocht er (zelf) aan winnen
 (=beter worden)
 Een vette bout van een kip
 Wat zegt u van deze hinderlaag
 En deed hij (niet) gisteren overdag
 Een van de ergste schanddaden
 Aan Cuwaert de haas die hier staat
 Die ooit enig dier is aangedaan
 Want tijdens de wapenstilstand
 En binnen het geleide (=bescherming) van de koning
 Beloofde hij hem het credo te leren*

zelfs de Koning niet, Zijn Heer,
 ja, zelfs Nobel's lijf en eer
 zou hij schenden en verdoen
 voor één enkel vet kapoen!
 Schande, dat jij op zijn hand praat!
 Gist'ren nog deed hij een schanddaad
 aan Haas Cuwaert, die hier staat
 en die nooit een euveldaad
 aan een dier heeft aangedaan.
 Reinaert gaf hem te verstaan
 dat hij hem in 's Konings Naam

ENDE SOUDENE MAKEN CAPELAEN*.

DOE DEDINE SITTEN GAEN

145 VASTE TUSSCHEN SINE BEENE.

DOE BEGONSTEN SI OVER EENE

SPELLEN ENDE LESEN BEEDE

ENDE LUDE TE ZINGHENE CREDE.

MI GHEVIEL DAT IC TE DIEN TIJDEN

150 TER SELVER STEDE SOUDE LIJDEN.

DOE HOERDIC HAERRE BEEDER SANC

ENDE MAECTE DAER WAERT MINEN GANG

MET EERE ARDE SNELRE VAERDE.

DOE VANDIC DAER MEESTER REYNAERDE

155 DIE ZIERE LESSEN HADDE BEGHEVEN

DIE HI TE VOREN UP HADDE GHEHEVEN,

ENDE DIENDE VAN SINEN HOUDEN SPELEN

ENDE HADDE COEWAERDE BI DER KELEN

ENDE SOUDE HEM THOEFT AF HEBBEN

GHENOMEN,

160 WAER IC HEM NIET TE HULPEN COMEN

BI AVONTUEREN IN DIEN STONDEN.

SIET HIER NOCH DIE VERSSCHE WONDEN

ENDE DIE TEEKINE, HEERE CONINC.

maken zou tot kapelaan*
en dat hij, zonder mankeren,
hem het Credo wel zou leren,
als Cuwaert maar onverdroten
plaatsnam tussen Reinaert's poten.
Zo beklemd moest Cuwaert bidden
tot het heiligdom in 't midden ...
Door het lot of God bestuurd,
was ik daar net in de buurt.
Toen ik hoorde wat zij zongen,
was het of ik werd gedwongen
naar die plek. En ja hoor, Reinaert

En dat hij hem kapelaan zou maken*

Toen deed hij hem gaan zitten

Vastgeklemd tussen zijn benen

Toen begonnen ze gezamenlijk

Zowel (gebeden) te prevelen en te lezen

En luid het credo te zingen

Mij gebeurde dat ik op die tijd

Op dezelfde plek moest voorbijgaan

Toen hoorde ik hun beider gezang

En maakte derwaarts mijn gang (=liep daarheen)

Met een erg snelle vaart

Daar vond ik meester Reinaert

Die net zijn lessen had opgegeven (=gestopt)

Die hij daarvoor had gegeven

En zich bediende van zijn oude spel (=streken)

En had Cuwaert bij de keel

En zou hem het hoofd af hebben genomen

Was ik hem niet te hulp gekomen

Bij dit avontuur (=gebeuren) in die tijd

(=op dat moment)

Zie hier nog de verse wonden

En de littekens, heer koning

speelde weer met valse schijnaard,
ondanks woorden van bekering
dreef hij weer zijn oude nering,
want de tanden van de ruwaard
stonden op de keel van Cuwaert
en hij had vast toegehapt
als ik hem niet had betrapt.
Ten bewijze van die zonde,
ziet u hier de verse wonde.
Wilt u verser proef voorhanden
dan de afdruk van de tanden?

** Iemand 'kapelaan maken' (een kapelaan is een soort hulp-priester) had ook een homoseksuele betekenis in die tijd. Deze Middeleeuwse afbeelding uit Van den vos Reinaerde is daar duidelijk over. Ook 'iemand het credo leren' had een seksuele bijbetekenis, in de sfeer van 'ontmaagden'.*

NU SPRINGT GRIMBEERT DE DAS, EEN NEEF VAN DE BESCHULDIGDE, NAAR VOREN: “UIT DE MOND VAN EEN VIJAND KOMT ZELDEN IETS WAARS. MIJN OOM KAN ZICH NIET VERDEDIGEN ALS HIJ AFWEZIG IS. DUS GRIJPT ELK DIER ZIJN KANS OM DE KONING VAN ALLES OP DE MOUW TE SPELDEN. DAT VERHAAL VAN HERSINDE, DE VROUW VAN ISEGRIM BIJVOORBEELD. REINAERT EN ZIJ HEBBEN IN HET GEHEIM AL JAREN EEN VERHOUDING....”

GHI HEEREN, DINCT HU DIT GHENOUCHT?
 NOCHTAN, OM MEER ONGHEVOUCH
 235 DAT HI CLAGHET OM SIJN WIJF,
 DIE REYNAERDE HEVET AL HAER LIJF
 GHEMINT, SO DOET HI HARE.
 AL NE MAKEDENT ZIJT NIET MARE,
 IC DART WEL SEGGHEN OVER WAER
 240 DAT LANGHER ES DAN VII JAER
 DAT REYNAERT HEVET HARE TRAUWE.
 OM DAT HAER SINT, DIE SCONE VROUWE,
 DOR MINNE ENDE DOR QUADE ZEDE
 REYNAERT SINEN WILLE DEDE,
 245 WATTAN? SO WAS SCIERE GHENESEN.
 WAT TALEN* MACH DAER OMME WESEN?
 *‘tale’: verhaal (denk aan het Engels)

*Gij heren, denkt u dit genoeg?
 Nochtans, des te ongevoeglijker/onbehoorlijker
 (Is) dat hij klaagt over zijn vrouw
 Die Reinaert heel haar leven heeft
 Bemind, (en) zo doet hij haar.
 Al maakten zij ‘t niet vermaard (=bekend)
 Ik durf wel te zeggen dat het waar is
 Dat het langer is dan zeven jaar
 Dat Reinaert haar trouw heeft
 Omdat Hersinth, die schone vrouw
 Door liefde en door slechte zeden (=hartstocht)
 Reinaert z’n wil heeft gedaan (=ter wille was)
 Wat dan nog? Ze was het schielijk (=gauw) te boven.
 Welk verhaal mag daar nog omheen wezen
 (=Wat dan nog)*

(Hertaling Ard Posthuma)
 Moet ik meer opnoemen, heren?
 Maar het ergst, niet te verteren
 is de klacht namens zijn vrouw
 die heel haar leven Reinaert trouw
 was toegedaan, gelijk hij haar,
 zij het niet in het openbaar.
 Naar waarheid kan ik u verklaren

dat Reinaert haar al vele jaren
 uiterst ridderlijk bemint.
 En als die knappe vrouw Hersinth
 uit voorkomendheid of liefde
 heeft gedaan wat hem geriefde,
 Wat dan nog? Het smaakte haar!
 Dus waarom al dat misbaar?

*Reinaert heeft seks met Hersinth, Izengrim
 komt er net aan. (Middeleeuwse illustratie)*

“EN CUWAERT DE HAAS MOET NIET ZEUREN”, GAAT GRIMBEERT VERDER.
 “HIJ DEED GEWOON NIET Z’N BEST EN KREEG DUS EEN TIK. VOOR ZIJN
 EIGEN BESTWIL. IK KEN MIJN OOM REINAERT BETER DAN WIE OOK. HIJ
 LEIDT TEGENWOORDIG EEN VROOM KLUIZENAARSBESTAAN. EN HIJ IS
 VEGETARIËR GEWORDEN. HIJ EET GEEN KRUIJEL VLEES MEER, VAN GEEN
 ENKEL DIER, WILD OF TAM...”. MAAR OP DAT MOMENT KOMT CANTECLEER,
 DE PARMANTIGE HAAN, VERGEZELD VAN ANDERE HANEN, AANZETTEN MET
 EEN DODE KIP OP EEN BRANCARD.

SAGHEN SI VAN BERGHE TE DALE
 285 CANTICLER COMMEN GHEVAREN
 ENDE BROCHTE UP EENE BARE
 EENE DOODE HINNE ENDE HIET COPPE,
 DIE REYNAERT HADDE BI DEN CROPPE
 HOEFT ENDE HALS AF GHEBETEN.
 290 DIT MOESTE NU DE CONINC WETEN.
 CANTECLERE QUAM VOER DE BARE GAENDE
 SINE VEDEREN ZEERE SLAENDE.
 IN WEDER ZIJDEN VAN DER BAREN
 GHINC EEN HANE WIJDE MARE.
 295 DIE EEN HANE HIET CANTAERT,
 DAER WIJLEN NA GHEHEETEN WAERT

*Zagen zij vanaf de berg naar het dal
 Cantecler komen geschreden
 En hij bracht op een draagbaar
 Een dode kip die Coppe heette
 Die Reinaert had bij de krop/strot
 Hoofd en hals afgebeten
 Dit moest nu de koning weten
 Cantecler kwam voor de baar uitgaand
 Zijn veren fel uitslaand (=hevig klapwiekend)
 Aan weerszijden van de baar
 Ging (=liep) een haan die wijd vermaard
 (=bekend) was
 De ene haan heette Cantaert
 Die naar wijlen (de haan) genoemd was*

Cantecler schreed van de heuvel
 met een baar, waarop - o euvel! –
 ‘t lijk lag van het kicken Coppe,
 waarvan Reinaert sluw de kop en
 krop gladweg had afgebeten ...
 Opdat Nobel dit zou weten

trad de haan in het gerechtperk,
 vurig klapperend met z’n vechtvlerk.
 Aan weerszijden van de baar liep
 ‘n jonge haan die vol misbaar riep.
 De ene was de kemmaan Cantaert,
 die kon zingen naar zijn landaard

VRAUWE ALENTEN GOEDEN HANE.
 DIE ANDER HIET, NA MINEN WANE,
 DIE GOEDE HANE CRAYANT,
 300 DIE SCOENSTE HANE DIEMEN VANT
 TUSSEN PORTAENGEN ENDE POLANE.
 ELKERLIJ VAN DESEN HANEN
 DROUCHT EENE BERRENDE STALLICHT,
 DAT LANC WAS ENDE RICHT.
 305 DAER WAREN COPPEN BROEDERS TWEE,
 DIE RIEPEN: 'O WY ENDE WEE!'.

*Van Vrouw Aaltjes goede haan,
 De ander heette, naar mijn mening
 De goede haan Kraaiant
 De mooiste haan die men vond
 Tussen Portugal en Polen (=heel Europa)
 Elk van deze hanen
 Droeg een brandend stallicht (=kaars in een houder)
 Die lang en recht was
 Dat waren twee broers van Coppe
 Die riepen O wij en wee.*

IC HADDE JONGHER ZONEN ACHE
 ENDE JONGHER DOCHTREN ZEVENE,
 330 DIEN WEL LUSTEN TE LEVENE,
 DIE MI ROEDE, DIE VROEDE,
 HADDE BROCHT TE DIEN BROEDE.
 SI WAREN ALLE VET ENDE STAERC
 ENDE GHINGHEN IN EEN SCONE PAERC.

*Ik had acht jonge zonen
 En zeven jonge dochters
 Die wel levenslust hadden
 Die mijn (vrouw) Roede, de verstandige/wijze
 heeft grootbracht uit één broedsel (=nest eieren)
 Ze waren allen vet en sterk
 En gingen (=liepen rond) in een mooi perk (=tuin)*

en zijn naam ontleende aan
 een befaamd voorvader haan;
 de ander was de haan Kraaiant,
 fraaiste haan in heel het land
 van Portengen tot Polanen
 ...Elk van deze beide hanen
 droeg een lange waskaars mee
 en weende ach en snikte wee.

Jonge zonen telde ik acht,
 jonge dochters daarbij zeven,
 sterk en vet en vol van leven,
 mij geschonken door hen Roede
 uit één enkel legsel broeden.
 Allen waren kerngezond
 en ze wandelden vrij rond

“ALS PELGRIM GEKLEED KLOPTE REINAERT BIJ ME AAN”, KLAAGT CANTECLEER.

“HIJ LIET ME EEN BRIEF LEZEN MET UW ZEGEL EROP, KONING NOBEL. U ZOU EEN KONINGSVREDE, EEN WAPENSTILSTAND, HEBBEN UITGEVAARDIGD. GEEN DIER ZOU EEN ANDER DIER MEER IETS AANDOEN. REINAERT ZWOOR ME DAT HIJ ZIJN LEVEN GEBETERD HAD EN DAT IK NOOIT MEER BANG VOOR HEM HOEFDE TE ZIJN. WE NAMEN AFSCHIED EN IK GING GERUSTGESTELD TERUG NAAR MIJN KROOST.

Reinaert en Cantecleer (uit een 18e eeuwse uitgave)

QUADE AVONTUERE MI DOE NAKEDE.
 WANT SINT DAT HISE SMAKEDE
 IN SINEN GHIEREGHEN MONT,
 NE CONSTE ONS WACHTRE NO ONSE HONT
405 NO BEWACHTEN NO BESCAERMEN.
 HEERE, DAT LAET HU ONTFAERMEN.
 REYNAERT LEIDE SINE LAGHE
 BEEDE BI NACHT ENDE BI DAGHE
 ENDE ROEFDE EMMER MINE KINDRE.
410 SO VELE ES TGHETAL MI MINDRE
 DANT GHEWONE WAS TE ZINE,
 DAT DIE XV KINDRE MINE
 SIJN GHEDEGHEN AL TOTE VIEREN;
 SO ZUVER HEEFSE DIE ONGHIERE

415 REYNAERT IN SINEN MONT VERSLONDEN.
 NOCH GHISTREN WERT HEM METTEN HONDEN
 ONTJAGHET COPPE, DIE MARE,

 DIE HIER LEGHET UP DESE BARE.

*Kwade belevenissen kwamen toen op mij af
 Want sinds dat hij ze smaakte (=proefde)
 In zijn begerige mond
 Konden noch onze wachters noch onze hond
 Niet bewaken, noch beschermen
 Heer, dat laat u ontfermen
 Reinaert legde zijn hinderlagen
 Beide (=zowel) bij nacht en bij dag
 En roofde immer mijn kinderen
 Zoveel is het aantal verminderd
 Dan ik gewoon was te zien,
 Dat die 15 kinderen van mij
 Zijn al geslonken tot vier
 Zo zuiver (=volledig) heeft de ongure
 (=wreeddaardige)
 Reinaert in zijn mond verslonden
 Nog gisteren werd hem met (=door) de honden
 Ontjaagd (=prooi afgepakt) van Coppe,
 de vermaarde
 Die hier ligt op deze baar.*

Wat ik daarna niet aan leed had,
 want toen hij de lust weer beet had
 en mijn kinderen naar zijn smaak vond
 hield geen wachter hem of waakhond!
 Niemand kon ons meer beschermen,
 Koning, wilt u zich ontfermen?!
 in dag en nacht liet deze vos
 nu zijn roofzucht op ons los
 en hij loert slechts op m'n kinderen,
 die ik in getal zag minderen

van de vijftien die ik had
 - toch zo'n fraaie kuikenschat –
 tot slechts vier, u ziet ze daar.
 De and'ren heeft de moordenaar
 zo met huid en veer verslonden.
 Gisteren hebben hem de honden
 weggejaagd, waarbij subiet
 hij zijn jachtprooi vallen liet.
 En daarom ligt nu Coppe's lijk
 hier op deze baar te kijk."

*Reinaert loert op het gezin van
 Cantecler:(Middeleeuwse illustratie)*

REINAERT DE VOS. DEEL 2: BELEVENISSEN VAN EEN BEER

DE KONING SCHUDT ZIJN HOOFD. HET IS DUIDELIJK DAT ER IETS MOET GEBEUREN. EERST WORDT COPPE PLECHTIG BEGRAVEN. DAN ROEPT KONING NOBEL ZIJN ADVISEURS BIJEEN. ZE ZIJN ER VRIJ SNEL UIT. REINAERT MOET GELAST WORDEN NAAR HET HOF TE KOMEN, ALWAAR EEN RECHTSZITTING ZAL PLAATSVINDEN. BRUIN DE BEER WORDT UITVERKOREN OM DE BOODSCHAP AAN NEEF VOS OVER TE BRENGEN. NA EEN LANGE TOCHT BEREIKT BRUIN MAUPERTUUS, DE BURCHT WAAR DE VOS ZICH HEEFT TERUGGETROKKEN.

BEN JE THUIS, REINAERT? IK BEN HET, OOM BRUUN, DE KONING HEEFT ME GESTUURD. JE MOET MET MIJ MEE KOMEN. NOBEL DAAGT JE, NAMENS ALLE DIEREN, VOOR HET GERECHT.

‘JE HAD DIE ZWARE TOCHT HELEMAAL NIET HOEVEN TE MAKEN’, KREUNT REINAERT. ‘IK WAS TOCH WEL NAAR ’T HOF GEKOMEN, OOK ZONDER JOUW ADVIES’

Een likkende beer (Middeleeuwse illustratie)

Volgens Jacob van Maerlant worden beren geboren zonder vorm, en moeten ze door hun moeder in de juiste vorm worden gelikt.

Als dat niet lukt, blijven ze 'een ongelikte beer'.

(Zie 'Spreekwoorden en uitdrukkingen' op pagina 47)

AL HADDET GHI MI NIET GHERADEN,
 MAER MI ES DEN BUUC SO GHELADEN
 ENDE IN SO UTERMATEN WIJSE
 MET EERE VREMDER NIEWER SPISE.
 IC VRUCHTE IN SAL NIET MOGHEN GAEN,
 560 INNE MACH SITTEN NO GHESTAEN;
 IC BEM SO UTERMATEN ZAT.'
 'REYNAERT, WAT HAETSTU, WAT?'
 'HEERE BRUNE, IC HAT CRANCKE HAVE.
 AREM MAN, DAN NES GHEEN GRAVE,
 565 DAT MOOGHDI BI MI WEL WETEN.
 WI AERME LIEDE, WI MOETEN HETEN,
 HADDEN WIJS RAET, DAT WI NODE HATEN.
 GOEDER VERSSCHER HONICH RATEN
 HEBBIC COUVER ARDE GROET.
 570 DIE MOETIC HETEN DOR DEN NOET,
 ALS IC HEL NIET MACH GHEWINNEN.
 NOCHTAN ALS ICSE HEBBE BINNEN,
 HEBBICKER AF PINE ENDE ONGHEMAC.'
 DIT HOERDE BRUNE ENDE SPRAC:
 575 'HELPE, LIEVE VOS REYNAERT,
 HEBDI HONICH DUS ONWAERT?
 HONICH ES EEN SOETE SPIJSE
 DIE IC VOER ALLE GHERECHTEN PRIJSE
 ENDE ICSE VOER ALLE GHERECHTEN MINNE.
 580 REYNAERD, HELPT MI, DAT ICS GHEWINNE.
 EDELE REYNAERT, SOETE NEVE,
 ALSO LANGHE ALS IC SAL LEVEN
 WILLIC HU DAER OMME MINNEN.
 REYNAERD, HELPT MI, DAT ICS GHEWINNE.'

'k ben alleen maar wat vertraagd
 omdat mij m'n buik zo plaagt.
 Ik heb dag en nacht te kampen
 met de zwaarste, naarste krampen
 ik at van een nieuw gerecht,
 dat bekwam mij wel zo slecht
 Zo durf ik de reis niet aan ... "
 "Maar", vroeg Bruin, "wàt at je dan? "
 "Puur vergif, m'n brave man,
 slechts daar ik niet anders kon:
 een arm man is geen baron.
 Honger plaagde bovenmate,
 dus at 'k verse honingraten.
 Beter iets dan niets, nietwaar?
 Maar de straf ervoor is zwaar
 'k heb dat voedsel nog niet binnen
 of de darmkrampen beginnen.
 Tja, de theorie is mooi,
 maar ik sterf haast zonder prooi."
 Bruin riep gulzig: "Nee maar, Rein
 brengt dan hóning jou die pijn?
 Honing is een zoete spijs
 die ik boven alles prijs
 en die 'k bovenal bemin!
 Reinaert, handel naar mijn zin,
 edele vos en lieve neef,
 dan hoor jij - zolang ik leef -
 voortaan tot mijn diepst beminden.
 Zeg mij: wáár kan 'k honing vinden?!"

DE VOS BEWEERT EEN PRIMA VOORRAADJE HONING TE WETEN.
IN DE TUIN VAN DORPSTIMMERMAN LAMFRIED. IN RUIL ERVOOR
VRAAGT HIJ BRUUN VOOR HEM EEN GOED WOORDJE TE DOEN
BIJ DE KONING.

‘AKKOORD, BRENG ME NU MAAR SNEL NAAR DIE HONINGHEMEL
VAN JE.’

IN DE TUIN VAN TIMMERMAN LAMFRIED LIGT EEN GEVELDE EIK.
OMDAT HIJ HEM WIL SPLIJTEN HEEFT DE TIMMERMAN ER TWEE
WIGGEN IN GESLAGEN. REINAERT WIJST OP DE OPENGESPERDE
STAM.

‘TOT DE NOK GEVULD MET HONING, OOMPJE.’

BRUUN STEEKT ZIJN VOORPOTEN EN KOP IN DE BOOM.

REINAERT TREKT VLUГ DE WIGGEN ERUIT EN GAAT ERVAN
TUSSEN. DE BEER ZIT HARDSTIKKE KLEM.

DE TIMMERMAN KOMT OP HET GEKERM EN GEBRUL AF. HAHA,
EEN BEER! HIJ RENT NAAR HET DORP EN BAZUINT ROND DAT IN
ZIJN TUIN EEN BEER GEVANGEN ZIT. EEN HORDE DORPELINGEN
STORMT ER, MET STOKKEN EN ANDER MARTELGEREEDSCHAP,
OP AF.

*‘Die gaan we pakken’: Fragment van een
schilderij van Jeroen Bosch (ca 1450-1516)*

INT DORP NE BLEEF MAN NO WIJF.
 720 DEN BEERE TE NEMENE SIJN LIJF,
 LIEPT AL DAT LOEPEN MOCHTE.
 SULC WAS DIE EENEN BESSEM BROCHTE,
 SULC EENEN VLEGHEL, SULC EEN RAKE,
 SULC QUAM GHELOEPEN MET EENEN STAKE,
 725 SO SI QUAMEN VAN HAREN WERKE.
 SELVE DIE PAPE VAN DER KERKE
 BROCHTE EENEN CRUUS STAF,
 DIE HEM DE COSTER NOEDE GAF.
 DIE COSTER DROUCH EENE VANE
 730 MEDE TE STEKENE ENDE TE SLANE.
 DES SPAPEN WIJF, VRAUWE JULOCKE,
 QUAM GHELOEPEN MET HAREN ROCKE
 DAER SO OMME HADDE GHESPONNEN.
 VOER HEM ALLEN QUAM GHERONNEN
 735 LAMFROYT MET EERE SCERPER HAEX.

Heel het dorp was uitgelopen
 om de woeste beer te slopen.
 't Stroomde toe van alle kant,
 met een bezem in de hand,
 een dorsvlegel of een riek,
 met een knuppel, stok of piek,
 al 't gereedschap van hun werk.
 De pastoor zelfs van de kerk
 droeg een stevig crucifix
 ook al vond de koster 't niks,
 want die wilde met een kerkvaan
 ijlings aan het slachterswerk gaan.
 Vrouw Julocke de pastoorsvrouw,
 nam van alle vrouwen 't voortouw
 driftig zwaaiend met haar spinstok
 Welk een stoet! En aan 't begin trok
 Lamfried met zijn scherpe bijl.
 Bruin voorzag hier weinig heil!

HOE MOCHTE HI ZIJN ONTHEERT MEER?
 DIE VOETE WAREN HEM SO ZEER,
 DAT HI TLOEPEN NIET CONSTE GHEDOGHEN.
 DAT BLOET LIEP HEM OVER DIE HOGHEN,

HOE MOCHTE HI ZIJN ONTHEERT MEER?
 DIE VOETE WAREN HEM SO ZEER,
 755 DAT HI TLOEPEN NIET CONSTE GHEDOGHEN.
 DAT BLOET LIEP HEM OVER DIE HOGHEN,
 DAT HI NIET WEL CONSTE GHESIEN.
 HINE DORSTE BLIVEN NO VLIEN.
 HI SACH SUUT ONDER DIE ZONNE
 760 LAMFROYT COMMEN GHERONNEN;
 DAER NA DIE PRIESTER, DIE HEERE.
 HI QUAM GHELOEPEN VELE ZEERE;
 DAER NA DIE COSTER METTER VANE,
 DAER NA ALLE DIE PROCHIANE,
 765 DIE HOEDE LIEDEN METTEN JONGHEN.
 DAER NA QUAM UP HAREN STAP
 GHESPRONGHEN
 SULKE QUENE DIE VAN HOUDEN
 CUME EENEN TANT HADDE BEHOUDEN.
 HEM NAECTE GROET ONGHEMAC:
 DIE EEN SLOUCH, DIE ANDER STAC,
 DIE EEN SLOUCH, DIE ANDER WARP.
 LAMFROYT WAS HEM ALRE SCAERPST.
 785 EEN HIET LOTTRAM LANC VOET.
 HI DROUCH EENEN VERHOERNDEN CLOET
 ENDE STACKEN EMMER NA DAT HOGHE.
 VRAUWE VULMAERTE, SCERPE LOGHE
 GHINCKENE KOKEN MET EENEN STAVE.
 790 ABELQUAC ENDE MIJN VRAUWE BAVE

Ach, hoe was hij nu onteerd:
 zó had hij zichzelf bezeerd
 dat hij lopen niet moest pogen.
 Bloed befloerste bei' z'n ogen
 dus hij zag ook al geen zier.
 Vluchten kon niet ... bleef hij hier?
 Wazig zag hij hoe de dolle.
 Lamfried zeer hard aan kwam hollen,
 Ook zette meneer pastoor
 al z'n snelste beentje voor
 en de koster met z'n vaan
 en dan elk parochiaan
 werkelijk van oud tot jong;
 zelfs kwam met de hink-stap-sprong

een oud wijf, dat in haar mond
 hoe ze ook zocht, geen tand meer vond.
 Er kwam van alles op hem af
 De ene sloeg hem met een staf,
 de ander stak hem met een speer.
 Lamfried deed hem 't meeste zeer.
 Lottram met de Grote Voeten
 dacht Bruin 't beste te doen boeten
 door hem in zijn oog te pieken.
 Vrouw Vuilpoes, de roddelzieke
 sneed een stuk af van z'n spek
 Opoe Kwijl en Abel Kwek

KORTOM, EEN WOESTE HORDE MENSEN STORMT, MET STOKKEN
EN ANDER MARTELGEREEDSCHAP, OP DE ONGELUKKIGE BEER
AF. BRUUN HOORT ZE KOMEN. IN PANIEK PROBEERT HIJ ZICH
MET AL ZIJN KRACHT LOS TE RUKKEN.

HIERBIJ SCHEURT DE HUID VAN ZIJN SNUIT, VERLIEST HIJ EEN
OOR EN RAAKT HIJ VAN ZIJN VOORPOTEN ZOWEL DE HUID ALS
DE KLAUWEN KWIJT.

LAGHEN BEEDE ONDER DIE VOETE
ENDE STREDEN BEEDE OM EENE CLOETE.
LUDMOER METTER LANGHER NESE
DROUCH EENEN LOEDWAPPER AN EEN PESE
795 ENDE GHINCKER MET AL OMME ZWINGHEN.
LUDOLF METTEN CROMMEN VINGHEREN
DEDE HEM ALLES TE VOREN,
WANT HI WAS BEST GHEBORNEN,
SONDER LAMFROY ALLEENE.
800 HUGHELIJN METTEN CROMMEN BEENE
WAS ZIJN VADER, DAT WEET MEN WALE,
ENDE WAS GHEBORNEN VAN ABSTALE

lagen tussen de achterpoten
vechtend om een van z'n kloten.
Langgeneusde vrijster Lutje
(van huisuit een doodsbang trutje)
liet haar zweepje knallend spatten.
Ludolf met de Kromme Jatten
commandeerde 't allerheftigst
maar hij was dan ook het deftigst
(zij het dan op Lamfried na):
Hugo Mankpoot was zijn pa
en die was van huis uit Waal
want geboren te Absdael

ENDE WAS SONE VRAUWE OGERNEN,
 EENS HOUT MAKIGGHE VAN LANTERNEN.
 805 ANDER WIJF ENDE ANDER MAN,
 MEER DAN IC GHENOMEN CAN,
 DADEN BRUNEN GROET ONGHEMAC
 SO DAT HEM ZIJN BLOET HUUT LAC.
 BRUNE ONTFINC AL SULC PAYMENT
 810 ALS HEM ELC GAF DAER OMTRENT.
 DIE PAPE LIET DEN CRUUS STAF
 GHESTICHTE SLAEN, SLACH IN SLACH,
 ENDE DIE COSTER METTER VANE
 GHINC HEM VASTELIKE ANE.
 815 LAMFROYT QUAM TER SELVER WIJLEN
 MET EERE SCERPER BIJLEN
 ENDE SLOUCHENE TUSSEN HALS ENDE
 HOEFT,
 DAT BRUNE WART ZEERE VERDOEFT,
 DAT HI VERSPRANC VANDEN SLAGHE
 820 TUSSEN DER RIVIERE ENTER HAGHE
 IN EENEN TROP VAN HOUDEN WIVEN
 ENDE WARPER EEN GHETAL VAN VIVEN
 IN DIE RIVIERE DIE DAER LIEP,
 DIE WEL WIJT WAS ENDE DIEP.
 825 DES PAPEN WIJF WASSER EENE.
 DES WAS SPAPEN BLISCAP CLEENE.

toen de paap haar mager koortslijf
 en zijn moeder - of zijn voedster -
 was een Vlaamse lampenpoetsster.
 Menig wijf en menig man,
 meer dan ik hier noemen kan,
 staken, sloegen, ramden, roeiden,
 dat Bruin's bloed bij stromen vloeide.
 Elk voldeed met eigen munt,
 álles werd de beer gegund:
 van pastoor leek de traktatie
 't meest op een boetpredikatie;
 koster met z'n kerkvaan sloeg wis
 nuchter op hem als een vroegmis;
 Lamfried, meester-timmerman
 schreeuwde: "Ik faal nimmer, man!"
 en zijn bijl hakte in Bruin's hoofd.

Door die klap van pijn verdoofd,
 sprong Bruin als een dolle stier
 blindelings bij de rivier
 midden tussen oude wijven
 die onmiddellijk met haar vijven,
 toen de beer blind op ze bonsde,
 in het diepe water plonsden.
 Een daarvan was het pastoorswif;

DOE HI ZIJN WIJF SACH IN DIE VLIET,
DOENE LUSTE HEM LANGHER NIET
BRUUN TE STEKENE NO TE SLANE.

830 HI RIEP: 'SIET, EDELE PROCHIANE,
GHINDRE VLOOT VRAUWE JULOCKE
BEEDE MET SPILLEN ENDE MET ROCKE.
NU TOE, DIE HAER HELPEN MACH.
IC GHEVE HEM JAER ENDE DACH

835 VUL PARDOEN ENDE AFLAET
VAN ALRE SONDELIKER DAET.'
BEEDE MAN ENDE WIJF
LIETEN DEN AERMEN KEYTIJF
BRUNE LIGGHEN OVER DOOT

840 ENDE GHINGHEN DAER DIE PAPE GHEBOOT
BEEDE MET STRINGHEN ENDE MET HAKEN.
DIE WIJLE DATSI DIE VRAUWE HUUT TRAKEN,
SO QUAM BRUNE IN DIE RIVIERE
ENDE ONTSWAM HEM ALLEN SCIERE.

spartelen zag ver in de vliet,
lokte het hem langer niet
Bruin te slaan. Hij riep vermanend:

"Edele parochianen,
ginder drijft mijn vrouw Julocke
met haar spinstok en spinrokken,
helpe wie haar hulp kan geven,
die schenk ik voor heel z'n leven
op diep-christelijke gronden
volle aflaat van zijn zonden!"

Mannen, vrouwen, al gelijk,
lieten nu als levend lijk

Bruin daar liggen; en in draf
ging 't op de pastoorsvrouw af,
om met haken en met touwen
haar het water uit te sjouwen.

Bruin, suf maar één keer niet stom,
sprong snel in de stroom en zwom ...

REINAERT DE VOS. DEEL 3: EEN KATER VAN DE MUIZENISSEN

RADELOOS VAN ANGST EN PIJN IS BRUUN IN DE RIVIER
GESPRONGEN EN LAAT HIJ ZICH MEEVOEREN DOOR DE
KRACHTIGE STROMING. EEN EIND VERDEROP KRIJPT HIJ OP DE
KANT WAAR HIJ KREUNEND EN SCHOKKEND BLIJFT LIGGEN.

REINAERT LOOPT OP ZIJN GEMAK OP DE BOTTEN VAN EEN
GESTOLEN KIP TE KLUIVEN. HIJ IS ZEER TEVREDEN: BRUUN
OPGERUIMD DOOR DE DORPELINGEN, EN GEEN GETUIGEN DAT
HIJ ER IETS MEE TE MAKEN HEEFT.

DAN ZIET HIJ BRUUN OP DE OEVER VAN DE RIVIER LIGGEN
KREUNEN. GODVER... HEBBEN DIE SUKKELS DE BEER TOCH NOG
LATEN ONTSNAPPEN! HIJ GAAT OP DE ZWAARGEWONDE AF EN
BEGINT HEM TE JENNEN.

ROOIE KOP HEB JE ZEG! BEN JE JE HANDSCHOENEN KWIJT?
ZEG EENS WAT, MAFKEES!

BRUUN ROLT TERUG NAAR DE RIVIER EN LAAT ZICH ERIN
VALLEN. EEN HEEL EIND VERDEROP KRIJPT HIJ WEER OP
DE OEVER EN SCHUIVEND OP ZIJN ACHTERWERK EN STAART
WEET HIJ UITEINDELIJK HET KASTEEL VAN KONING NOBEL TE
BEREIKEN. WAT ZIE JE ERUIT, ROEPT DE KONING. WIE HEEFT JE
ZO TOEGETAKELD?

REINAERT, KREUNT DE BEER.

IK HEB JE GEZONDEN, ZEGT NOBEL, DUS ZAL IK ERVOOR
ZORGEN DAT JE GEWROKEN WORDT.

VOOR DE TWEEDE KEER KOMT DE DIEREN IN VERGADERING
BIJEEN. HET GAAT HIER OM DE EER VAN DE KONING. MET
ALGEMENE STEMMEN WORDT TIBEERT DE KATER AANGeweZEN
OM ZIJN OOM REINAERT TE DAGVAARDEN. HIJ IS MINDER
STERK DAN BRUUN, MAAR WEL EEN STUK SLIMMER.

NU MOET TYBEERT DOEN DIE VAERT,
DIE ZEERE ES DROUVE ENDE VERVAERT.

1045 ENDE ALS HI UP DEN WECH QUAM,
SACH HI VAN VERREN ENDE VERNAM
SENTE MARTINS VOGHEL ENDE QUAM
GHEVLOGHEN.

DOE WART TYBEERT VROE ENDE IN HOGHEN
ENDE RIEP AN SENTE MARTINS VOGHEL:

1050 'NU VLIECH TE MIERE RECHTER HANT.'
DIE VOGHEL VLOECH DAER HI VANT
EEN HAGHE DAER HI IN WILDE LIJDEN
ENDE VLOECH TYBEERT TER LUCHTER ZIJDEN.
DIT TEEKIN ENDE DIT GHEMOET

1055 DOCHTE TYBEERT NIET WESEN GOET.
HADDE HI GHESIEN DEN VOGHEL LIJDEN
SCONE TER RECHTER ZIJDEN,
SO WAENDE HI HEBBEN GOET GHEVAL.
NU WAS HI DIES ONTHOPET AL.

1060 NOCHTAN MAECTE HI HEM SELVEN MOET

Zo ging Tibeert dan van start
met een zwaar en angstig hart.
Nauwelijks was hij op de baan,
of hij zag de vleugels slaan
van een gans, die naar men weet

Sinte Maarten's vogel heet.

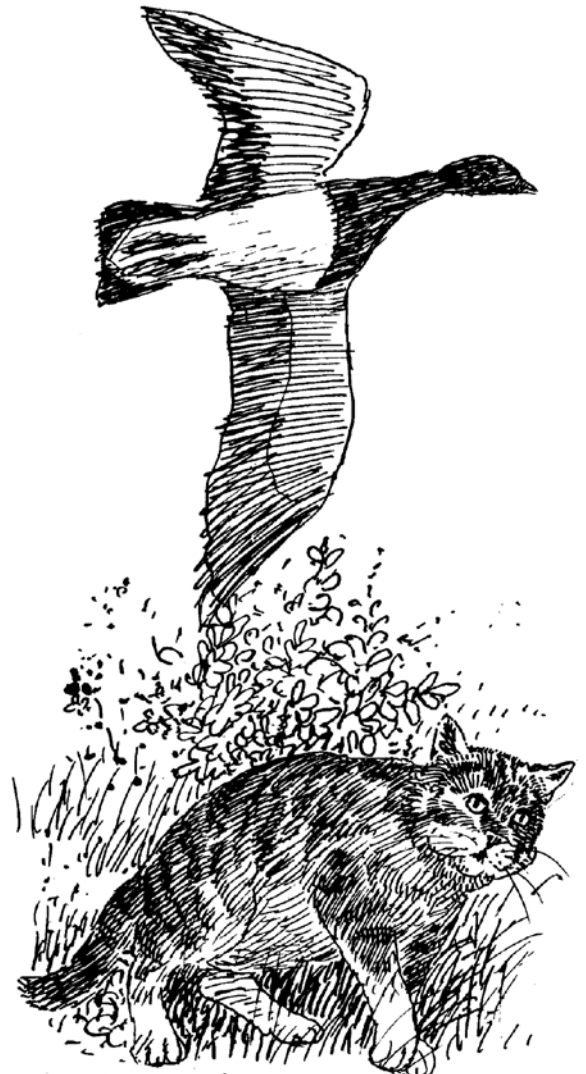
Blij riep hij de vogel tegen:

"Keer eens even op uw wegen
en vlieg langs mijn rechterkant!"

Maar de gans daalde in 't land
naar een haag in groene weiden
en koos Tibeert's linkerzijde.

Dat voorspelde ongeluk
en bracht Tibeert van z'n stuk,
want hij wist: rechts doet vaak wonderen
en met links is 't altijd donderen.

Elke hoop liet hij nu varen,
maar al rook hij de gevaren,

ENDE GHELIET HEM, ALS MENICH DOET,
 BET DAN HEM TE MOEDE WAS.
 DUS LIEP HI HENEN SINEN PAS,
 TES HI QUAM TE MAUPERTUS
1065 ENDE VANT REYNAERDE IN ZIJN HUUS
 ALLEENE STAEN, VERWEENDELIKE.
 TYBEERT SPRAC: 'GOD, DIE RIKE,
 MOETE HU GOEDEN AVONT GHEVEN.
 DIE CONINC DREECHT HU AN HU LEVEN,
1070 NE COMDI NIET TE HOVE MET MI.'
 REYNAERT SPRAC: 'TYBEERT, HELET VRY,
 NEVE, GHI ZIJT MI WILLECOME!
 GOD GHEVE HU EERE ENDE VROME.
 BI GODE, DAT JAN IK HU WALE.'
1075 WAT COSTE REYNAERDE SCONE TALE.
 AL SEGHE SINE TONGHE WALE,
 SINE HERTE DIE ES BINNEN FEL!
 DIT WERT TYBEERDE GHETOGHET WEL
 EER DIE LIJNE WERT GHELESEN
1080 TEN HENDE. ENDE MET DESEN
 SPRAC REYNAERT: 'NEVE, IC WILLE DAT GHI
 TAVONT HERBERGHE HEBT MET MI
 ENDE MORGHEN WILLEN WI METTEN DAGHE
 TE HOVE WAERT SONDER SAGHE.
 TYBEERT SPRAC: 'WAT SOUDEN WY
1110 ETEN, REYNAERT, OF IC HIER BLEVE?'
 'DAER OMME ZORGHE IC, LIEVE NEVE.
 HIER ES DER SPIJSEN QUADEN TIJT.
 GHI MOCHT HETEN, BEGHEERDIJT,
 EEN STIC VAN EERE HONICH RATEN, **1115**
 DIE BEQUAMELIC ES UTERMATEN.
 WAT SECHDI, MOOCHDI SHONICHS YET?'
 TYBEERT SPRAC: 'MINE ROUKES NIET.
 REYNAERT HEBDI NIET IN HUUS?
 GAVEDI MI EENE VETTE MUUS,
1120 DAER MEDE LIETIC HU GHEWAERT.'
 'EENE VETTE MUUS,' SPRAC REYNAERT,
 'SOETE TYBEERT, WAT SECHT DI?
 HIER WOENT NOCH EEN PAPE BI,
 EEN SCUERE STAET NOCH AN SIJN HUUS,

uit zichzelf putte hij moed
 en hij maande zich tot spoed
 en versnelde zelfs zijn pas
 totdat hij gekomen was
 bij de burcht van Malpertuis
 en daar trof hij Reinaert thuis,
 zo te zien in eenzaamheid.
 "God de Heer Gebenedijt
 moge u 'n goede avond geven"
 sprak Tibeert, "uw vosseleven
 loopt gevaar naar 's Konings woord
 zo je zijn decreet niet hoort,
 en niet mét mij komt naar 't Hof."
 Reinaert zei: "Neef Tibeert, lof!
 Welkom!" (Want zulk fraai geluid
 kostte hem geen rosse duit.)
 Vleierstong, maar kaken fel!
 Tibeert leerde dat zeer wel
 Vóór Rein's woord tot amen raakte.
 Want Rein Vos, de welbespraakte
 zei: "Neef, 'k wil beslist dat jij
 heden uitrust hier bij mij,
 opdat wij straks na 't ontwaken
 fit tot Nobel's Hof geraken.
 Waarop Tibeert: "Als 'k daarmee
 instem, wat is dan 't diner?"
 Rein zei: "Dat is tot mijn spijt
 moeilijk, 't is een slechte tijd,
 maar ik heb, dat smaakt niet kwaad,
 wel voor jou een honingraat,
 lekker zoet en kerngezond,
 is dat niet iets naar jouw mond?"
 "Nee," zei Tibeert, " 'k blijf het niet,
 is dat alles wat je biedt?
 Heb je hier in eigen huis
 niet voor mij een vette muis?"
 " 'n Muis!" riep Reinaert, lang niet gek:
 "Is dát spekje naar jouw bek?
 Vlakbij staat een pastorie
 met een schuur ernaast, en die

DAER IN ES MENEGHE VETTE MUUS.
IC WAENSE NIET GHEDROUGHE EEN WAGHEN,
SO DICKEN HOERE IC DEN PAPE CLAGHEN
DAT SINE DRYVEN HUTEN HUUSE.'

'REYNAERT, ZIJN DAER SO VETTE MUSE?

1130 VERGHAVE GOD, WAER IC NU DAER.'

'TYBEERT,' SEIT HI, 'SECHDI WAER?

WILDI MUSE?' 'OF ICSE WILLE!

REYNAERT, DOET DIES EEN GHESTILLE.

IC MINNE MUSE VOER ALLE SAKEN.

1135 WEETTI NIET DAT MUSE SMAKEN

BET DAN EENICH VENISOEN?

WILDI MINEN WILLE DOEN

DAT GHI MI LEET DAER SI ZIJN,

DAER MEDE MOCHTI DIE HULDE MIJN

1140 HEBBEN, AL HADDI MINEN VADRE

DOOT ENDE MIJN GHESLACHTEN AL GADRE.'

REYNAERT SPRAC: 'NEVE, HOUDDI HU SPOT?'

'NEENIC, REYNAERT, ALSO HELPE MI GOD.'

'WEET GOD, TYBEERT, WISTIC DAT,

1145 GHI SOUTTER SIJN NOCHTAVONT SAT.'

'SAT, REYNAERT? DAT WARE VELE.'

'TYBEERT, DAT SECHDI THUWEN SPELE.'

'IN DOE, REYNAERT, BI MIERE WET.

HADDIC EEN MUUS ENDE WAER SO VET,

1150 IN GAEFSE NIET OMME EENEN BUSANT.'

'TYBEERT, GAET MET MI TE HANT.

IC LEEDE HU DAER TER SELVER STAT

DAER ICKER HU SAL MAKEN ZAT,

EER IC NEMMERMEER VAN HU SCEEDE.'

1155 'JA IC, REYNAERT, UP DIE GHELEEDE

GHINGHE IC MET HU TE MOMPÉLIER.'

SO GAEN WI DAN, WI SIJN HIER

AL TE LANGHE', SPRAC REYNAERT.

DOE SO NAMEN SI UP DIE VAERT.

stikt van muizen. Ja, jij lacht,
maar er zit een karrenvracht!
Vaak hoorde ik 't pastoorsgeklag
over 'n ware muizenplaag!"

"O Rein, zijn daar zoveel muizen?
God, als ik daar eens mocht muizen!"

"Tibeert zou je écht muizen willen?"

"Rein, als 'k zó mijn trek kon stillen!

'n Muis smaakt - weet je - overfijn,

béter dan een stuk konijn,

geen wild dat jij kunt bedenken,

kan zoveel voldoening schenken!

Wil jij je gastvrijheid tonen?

Breng mij dan waar muizen wonen

want daarmee win jij mijn hulde,

zelfs al droeg je alle schulden

van 't vermoorden van mijn vader

en diens naasten altégender!"

Reinaert sprak: "Dat neef, is spot!"

"Nee Reinaert! Echt niet, bij God!"

"Vóór de nacht vreet jij je zat,"

zei Rein. "Zát? Dat is heel wat!"

"Tibeert kom, je maakt maar grappen."

"Nee Rein, zo 'k één muis mocht happen

(wel een vette uiteraard)

dan was 't me een gulden waard!"

"Tibeert, volg mij dan met spoed,

waar 'k jou breng vang jij zo goed

dat je je te barsten vreet,

ja, zowaar ik Reinaert heet!"

Tibeert riep: "Als jij me een muis baart,

ga ik zelfs met jou ter kruisvaart!"

"Dan," zei Rein, "ook niet getreuzeld."

Er werd niet meer tijd verbeuzeld,

lopend wat ze lopen konden

ging 't naar kerkelijke gronden.

'REYNAERT, ZIJN DAER SO VETTE MUSE?
VERGHAVE GOD, WAER IC NU DAER.'
'TYBEERT,' SEIT HI, 'SECHDI WAER?
WILDI MUSE?' 'OF ICSE WILLE!

(UIT: 'REINAERT DE VOS... GERAPT' DOOR CHARLIE MAY)

*Ze gingen op weg en waren nog geen uur in touw
toen ze stootten op een muur, die was om de
schuur gebouwd.*

*Er zat een gat in door Rein gemaakt daags te voren.
Hierdoor had de pastoor zijn allerdikste haan
verloren.*

*Zijn zoon Martinet had voor het gat een strik
gehangen
om de vos te beletten nog een haan of kip te vangen.
Rein die er van wist, lachte besmuikt naar de kat.
'Schiet op en aarzel niet, Tibeert en kruip door het
gat.*

*Graai dan om je heen of ben je muizen soms zat?
Ga er nou maar vlug in dan hou ik buiten de
wacht.'*

*'Is het wel een goed idee mijn hoofd daarin te
steken?*

*Ik weet het niet hoor, pastoors kennen slimme
streken.'*

*'Tibeert toch,' zei Reinaert, 'ben je soms laf?'
Hierdoor schaamde Tibeert zich en sprong in het gat.
Daarmee ging de kleine kater flink op zijn bek
want voor hij het wist zat de strik om zijn nek.
De lus trok zich dicht en Tibeert brulde het uit.
'Smaakt het lekker?' riep Rein vals, 'vult het de
buik?'*

*Mis je soms wat saus, of smaakt het toch wel goed?
Martinet kan saus brengen, die is keurig opgevoed.'*
Zo had de vos veel lol om de kat zijn lot.

*Deze gilde zo hard dat iedereen wakker schrok.
Martinet kwam naar buiten en wilde bloedige
wraak.*

*Gevolgd door de pastoor, die was poedeltje naakt.
Julocke was er ook plus de rest van het gezin.*

*Ze renden allemaal snel naar waar de kater hing.
De pastoor viel meteen aan met een stok.*

*Zijn zoon zag een steen en raapte hem op,
hij smeed hem toen hard naar de kater zijn kop.
Tibeert verloor een oog en kreeg slaag met de stok.
De dienaar Gods, die nog steeds in zijn nakie was,
hief zijn stok hoog voor de genadeklap.*

*Tibeert zag dat zijn laatste uur geslagen had
en had hij al zijn heldenmoed bij elkaar gevat.
Net op het moment dat elke kans uit het raam leek
sprong de kat met klauwen uit naar de pastoor
zijn schaamstreek.*

*'Aah neee!' Dat stak zijn vrouw Julocke wel,
want op de grond lang nu een deel van manliefs
klokkenspel.*

*Julocke leek in meer pijn dan meneer pastoor.
Het vrijen zou nu anders zijn, niet meer als hiervoor.
Bij het gat stond Rein die pret had om het leed.
Hij lachte heel hard en liet een knetterende scheet.
Treiterend zei de vos tegen Julocke:*

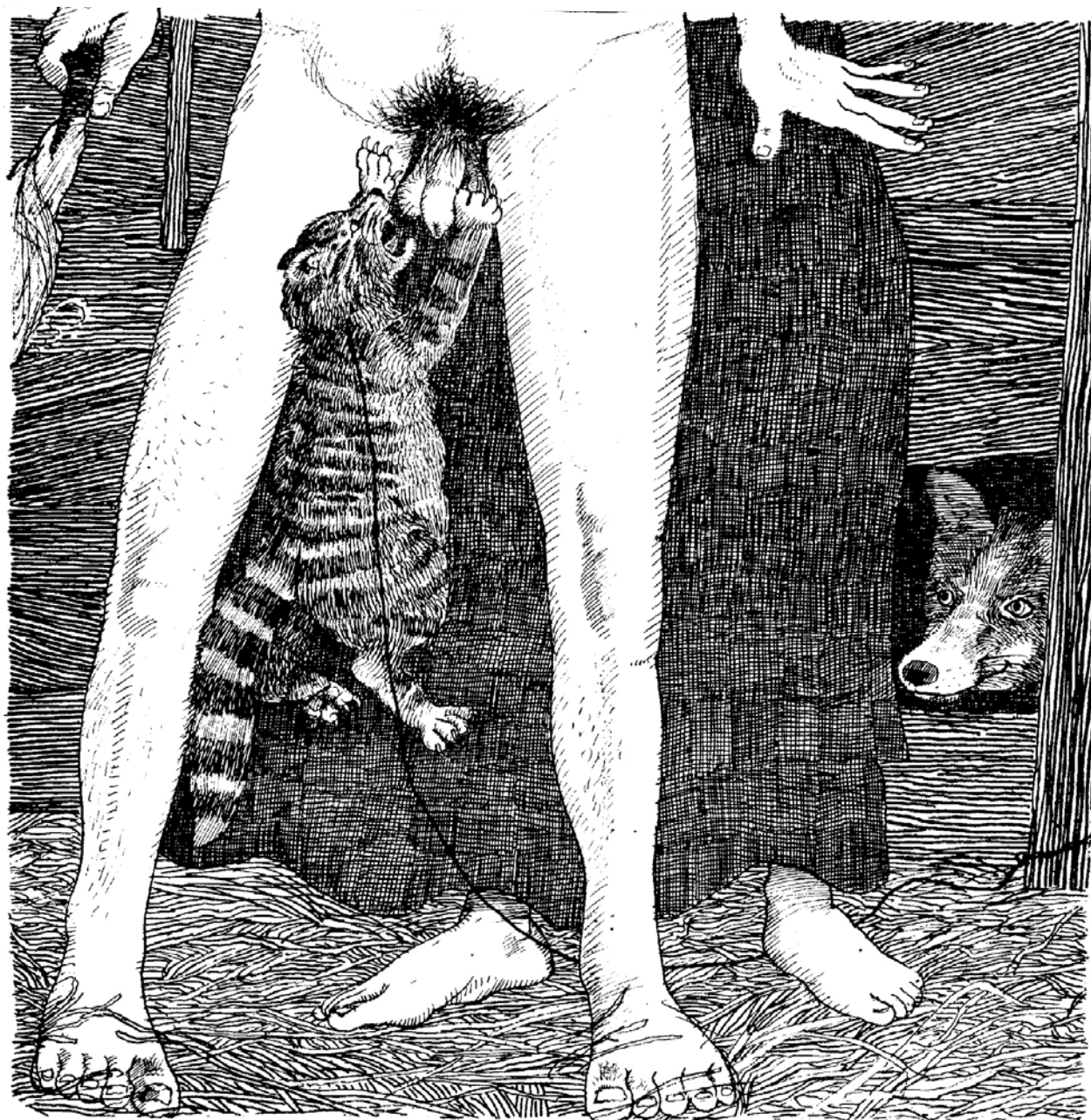
*'Ook al heeft je man misschien niet heel zijn klepel
en klokken
met minder gereedschap in bed doet hij beter zijn
best,*

*denk je echt dat dit je seksleven verpest?'
Iedereen stond nu in een kring om de pastoor.
Tibeert zag zijn kans, hij knaagde de strik door.
De kater is daarna direct naar het hof gegaan
waar velen lieten blijken dat men met hem was
begaan.*

*Voor de schoolvoorstelling van deze rap, ga naar
www.muziektheater.info*

ENDE SPRANC DIEN PAPE TUSSCHEN DIE BEEN
IN DIE BURSE AL SONDER NAET,
DAERMEN DIEN BEYAERT MEDE SLAET
DAT DINC VIEL NEDER UP DEN VLOER.

*Deze tekening, net als veel van de andere zwartwit illustraties in dit bulkboek,
is van Bert Bouman.*

REINAERT DE VOS. DEEL 4: DE VOS BIECHT ZIJN ZONDEN OP

ALS KONING NOBEL ZIET DAT DE ZWAARTOEGETAKELDE KATER
EEN OOG KWIJT IS, ROEPT HIJ WEDEROM ZIJN RIDDERS BIJEEN
OM DE ZAAK TE BESPREKEN.

WE MOETEN HEM VOOR DE DERDE MAAL DAGVAARDEN, ZEGT
GRIMBEERT DE DAS, EN NEEF VAN DE GEZOCHTE. KOMT HIJ DAN
NOG NIET, DAN WORDT HIJ VOLGENS DE REGELS AUTOMATISCH
SCHULDIG VERKLAARD.

WIE ZULLEN WE STUREN? ZEGT DE KONING.

IK GA ZELF, ZEGT GRIMBEERT.

ALS HIJ BIJ MAUPERTUUS ARRIVEERT BLIJKEN ZIJN OOM EN
TANTE BEIDEN THUIS.

ZE LIGGEN LEKKER BIJ HUN WELPJES IN HUN HOL.

OOM REINAERT, ZEGT GRIMBEERT, ALS U DEZE DAGVAARDING
NEGEERT, BENT U DE KLOS. U EN UW FAMILIE ZULLEN TER DOOD
WORDEN GEBRACHT.

DAAR KON JE WELEENS GELIJK IN HEBBEN, ZEGT DE VOS.

HERMELINE, LIEVE VROUW VAN ME, ZORG GOED VOOR DE
KLEINTJES ALS IK WEG BEN. IK MIS JULLIE NU AL.

‘HOERT,’ SEIT HI, ‘VRAUWE HERMELIJNE,
IC BEVELE HU DIE KINDRE MINE,
DAT GHIRE WALE PLEGHET NU.

1410 VOER ALLE DANDRE BEVELIC HU
MINEN ZONE REYNAERDINE.
HEM STAEN WEL DE GAERDELINE
IN ZINE MUULKINE OVER AL.
IC HOPE DAT HI MI SLACHTEN SAL.

1415 HIER ES ROLLEL, ENDE SCONE DIEF,
DIE HEBBIC NOCHTAN HARDE LIEF
JA, ALS YEMENT SINE KINDRE DOET.
AL EIST DAT IC NU VAN HIER MOET,
IC SALT MI NEMEN ARDE NA

1420 UP DAT IC MACH, DAT IC ONTGA.
GRIMBEERT, NEVE, GOD MOET HU LONEN.’
MET HOOFSCHEN WOORDEN ENDE MET
SCONEN

“Luister Hermelien,” zei hij,
“laat de kinderen niet té vrij,
voed ze op in strikte toonaard.
Veel aandacht is d’oudste zoon waard,
Reinaerdijn, die in zijn keel
reeds de baard heeft en al veel
haar krijgt in zijn snorrebaard,
ik hoop dat hij naar mij aardt.
Ook Rosseel, die kleine dief,
heb ik zo van harte lief
als een man zijn zonen doet.
Maar ik moet van hier met spoed,
ik verzet me tegen sterven
en wil mijn vrijspraak verwerven.
Grimbaert, neef, ik dank je zeer
voor je komst.” Zo ongeveer

*Grimbeert brengt Reynaert de dagvaarding om voor het gerecht te verschijnen.
(Illustratie uit de beroemde bewerking van Johann Wolfgang Goethe uit 1793)*

NAM REYNAERT AN DE SINE ORLOF
ENDE RUUMDE SIJNS SELVES HOF.

1425 AY, HOE DROUVE BLEEF VRAUWE HERMELINE
ENDE HARE CLEENE WELPEKINE.
DOE REYNAERT SCIET HUUT MANPERTUUS
ENDE HI HOF LIET ENDE HUUS
ALDUS OMBERADEN STAEN.

1430 NU HOERT WAT REYNAERT HEEFT GHEDAEN

nam Rein afscheid van zijn magen,
ferm van taal en zonder klagen,
maar zijn vrouw bleef, niet te stelpen
droevig, achter met zijn welpen.
Reinaert ging van Malpertuis
en zij droeg het zwaarste kruis,
daar zij Reynaert hevig miste.
Hoort nu voort van Reynaert's listen.

ZE ZIJN NOG NIET GOED EN WEL OP WEG OF
 REINAERT RICHT ZICH TOT DE DAS.
 LIEVE NEEF, IK WIL JOU GRAAG AL MIJN ZONDEN
 OPBIECHTEN, DE LAST DIE IK MET ME MEEDRAAG
 WORDT ME TE ZWAAR.
 HOEVEEL SLACHTOFFERS HEEFT U WEL NIET
 GEMAAKT, OOM?

1460 DOE SPRAC REYNAERT: 'IC HEBBE MESDAEN
 JEGHEN ALLE DIERE DIE LEVEN.
 BIDT GODE DAT HIJT MI MOETE VERGHEVEN.
 IC DEDE MINEN OEM BRUNE
 AL BLOEDICH MAKEN SINE CRUNE.

1465 TYBEERT DEDE IC MUSE VAEN
 DAER ICKENE ZEERE DEDE SLAEN
 TES PAPEN HUUS, DAER HI SPRANC INT NET.
 IC HEBBE GHEDAEN GROET ONGHEREC
 CANTICLEER ENDE SINE KINDRE,

1470 WAREN SI MEERRE OFTE MINDRE,
 DICKEN MAKEDICSE LOS.
 DOR RECHT BECLAGHET HI DEN VOS.
 DIE CONINC EN ES MI OEC NIET ONTGAEN.
 IC HEBBE HEM TOREN OEC GHEDAEN

1475 ENDE MESPRIJS DER CONINGHINNE,
 DATSI SPADE SULLEN VERWINNEN
 ALSO VELE EEREN VAN MI.
 OEC HEBBIC, DAT SEGGHIC DI,
 GRIMBEERT, MEE LIEDE BEDROGHEN

1480 DAN IC DI SOUDE GHESEGGHEN MOGHEN.
 ENDE YSENGRIJN, DAT VERSTAET,
 HIETIC OEM DOR BARAET.
 IC MAECTENE MOONC TER ELMAREN,
 DAER WI BEEDE BEGHEVEN WAREN.

1485 DAT WART HEM AL TE ZEERE TE PINEN.
 IC DEDE HEM AN DIE CLOCKE LIJNEN
 BINDEN BEEDE SINE VOETE.
 DAT LUDEN WART HEM DOE SO SOETE
 DAT HIJT EMMER WILDE LEEREN.

1490 DAT VERGHINC HEM TONNEEREN,

'k heb misdaan
 aan al wat leeft.
 Bid God dat hij 't mij vergeeft.
 Door mijn toedoen kwam oom Bruin
 aan een bloedbevlekte kruin.
 Tibeert leerde ik muizen jagen
 maar hij werd bedekt met slagen
 hangend in pastoor z'n strik.
 Ook groot leed bezorgde ik
 Canteleer, die 't tal zijns kinderen
 onrustbarend zag verminderen;
 veel heb ik er neergelegd,
 dus hij klaagt mij aan met recht.
 En zelfs Nobel spaarde ik niet,
 want ik deed zijn vrouw verdriet
 waardoor hij ontstak in woede.
 Denk dus niet dat hij het goede
 snel in mij ontdekken zal ...
 Ja, ik heb zo al met al,
 Grimbaert, zo velen bedrogen
 dat ik 't tellen niet zal pogen.
 Isegrim noemde ik m'n oom
 en hij geloofde in die droom.
 Daardoor kwam, zag, overwon ik:
 te Elmaar maakte ik hem monnik
 en dat bracht hem gauw berouw.
 'k Bond hem aan het klokkentouw
 met zijn beide achterpoten
 en hij luidde onverdroten
 want hij wilde 't vak graag leren.
 Dus die klok ging daar tekeer en

Isegrijn is door Reinaert tot priester gemaakt. (Illustratie uit 'Ysengrimus', zie pagina 67)

WANT HI LUUDDE SO UTERMATEN,
 DAT ALLE DIE GHINGHEN BIDER STRATEN
 ENDE WAREN BINNEN DER ELMARE,
 WAENDEN DAT DIE DUVEL WARE
 1495 ENDE LIEPEN DAER SI LUDEN HOERDEN.
 EER HI DOE CONSTE IN CORTEN WOERDEN
 GHESPREKEN: "IC WILLE MI BEGHEVEN",
 HADSI HEM NA GHENOMEN TLEVEN.

beierde in zulk een mate
 over pleinen, over straten,
 dat de mensen van Elmaar,
 denkend: d'r is een duivel daar,
 samendromden bij de toren.
 Vóór de wolf kon laten horen:
 "Mensen ik doe boete, hoort! "
 Had men hem bijkans vermoord.

1645 WART HI GHEWONT TOTER DOOT.
 IC HEBBEN BROCHT IN MENEGHER NOOT,
 MEER DAN IC GHESEGGEN MOCHTE.
 NOCHTAN, AL DAT IC NYE GHEWROCHTE
 JEGHEN HEM, SONE ROUCKE IC NIET
 1650 SO ZEERE, ALS DAT IC VERRIET
 VRAUWE YSWENDEN, SIJN SCONE WIJF,
 DIE HI LIEVER HADDE DAN SIJNS SELFS LIJF.
 GOD, DIE MOET MI VERGHEVEN.
 HAER DEDIC DAT MI LIEVER WARE BLEVEN
 1655 TE DOENE DANT ES GHEDAEN.'

Ja, 'k heb hem veel leed gedaan,
 maar trek mij dat niet zo aan
 als dat ik zijn vrouw Hersinde
 (die hij als zichzelf beminde)
 heb verleid. Dat God 't vergeve,
 al zou ik graag heel mijn leven
 weer doen wat ik met haar deed!"

Grimbaert sprak: "Oom Rein, je weet

GRIMBEERT SPRAC: 'OF GHI WILT GAEN
CLAERLIKEN TE BIECHTEN TOTE MI
ENDE ZIJN VAN HUWEN ZONDEN VRY,
SO SULDI SPREKEN OMBEDECT.

1660 IN WEET WAER WAERT GHI DIT TRECT.'
'IC HEBBE JEGHEN SIJN WIJF MESDAEN.'
'OEM, DAT EN CAN IC NIET VERSTAAN
WAER GHI DESE TALE KEERT.'

REYNAERT SPRAC: 'NEVE GRIMBEERT,
1665 WARE DAT HOOFSCHEDE GROOT
OF IC HADDE GHESEIT AL BLOOT:
IC HEBBE GHESLAPEN BI MIERE MOYEN?
GHI ZIJT MIJN MAECH, HU SOUTS VERNROYEN
SEIDIC EENEGHE DORPERHEIT.

1670 GRIMBEERT, NU HEBBIC HU GHESEIT
AL DAT MI MACH GHEDINCKEN NU.
GHEEFT MI AFLAET, DAT BIDDIC HU,

dat nu slechts een onomwonden
biecht, jou vrijmaakt van je zonden. Dus, wàt
heb je haar misdaan?

Laat mij niet in raadselen staan.
Je zegt: 'k heb zijn vrouw verleid ...
Hoe? Waartoe? Op welke tijd?
Ik begrijp niet wat je zegt ... "
Rein zei: "Moet dát uitgelegd?
Zou jij 't erg welvoeglijk vinden
als ik bloot zei: 'k heb Hersinde,
ja, mijn tante, vaak beslapen?
Zijn we als vos en das geschapen
voor taal van zulk onfatsoen?
Grimbaert, dat was rijp en groen
wat ik mij herinneren kan.
Geef mij penitentie dan
en vol aflat voor mijn kwaad."

IK SMEEK JE, SCHENK MIJ NU VERGIFFENIS. VERTEL ME WAT
MIJN BOETEDOENING ZIJN ZAL.

DE DAS BREEKT EEN TAK VAN EEN STRUIK EN GEEFT HEM EEN
BOETE VAN VEERTIG STRIEMENDE SLAGEN. VERVOLGENS LAAT
HIJ REINAERT BELOVEN ZICH PERFECT TE GEDRAGEN, VEEL TE
BIDDEN, TE VASTEN EN ALLE RUST- EN FEESTDAGEN TE EREN.
EN DENK TEN ALLEN TIJDE AAN JE ZIELEHEIL, OOM. DAN KUNNEN
WE NU NAAR HET HOF GAAN EN OP GENADE HOPEN.

ONDERWEG NAAR HET HOF KOMEN DE HEREN LANGS
EEN KLOOSTER. REINAERT WEET DAT DE KIPPEN VAN DE
KLOOSTERLINGEN GRAAG BUITEN DE OMHEINING HUN VOEDSEL
ZOEKEN.

DE KORTSTE WEG LEIDT DOOR DE TUIN, LANGS DE SCHUUR,
ZEGT HIJ.

AL SNEL ZIET HIJ EEN VETTE HAAN LOPEN. HIJ STORT ZICH
EROP. DE VEREN STUIVEN IN HET ROND. GRIMBEERT SCHUDT
DE VOS HEEN EN WEER.

OOM, OUWE GEK! VERVAL JE NU ALWEER IN JE DEZELFDE FOUTEN?
SORRY, IK MOET NOG WENNEN AAN MIJN NIEUWE IK.

TERWIJL ZE DOORLOPEN NAAR HET HOF KIJKT DE VOS NOG
EENS VERLEKKERD OM NAAR DE LOSLOPENDE KIPPETJES.

REINAERT DE VOS. DEEL 5:

DE VOS STAAT TERECHT

HET HOF HEEFT ZICH GOED OP DE ZITTING VOORBEREID.

ALLE AANKLACHTEN TEGEN REINAERT ZIJN OP EEN RIJ GEZET.

GRIMBEERT GAAT HEM VOOR, DE VOS KOMT ER BLAKEND VAN
ZELFVERTROUWEN ACHTERAAN, MAAKT EEN BUIGING EN RICHT
ZICH TOT KONING NOBEL EN ZIJN GEMALIN.

IK GROET U, KONINKLIJK ECHTPAAR, NIMMER HAD U EEN
TROUWERE DIENAAR ALS DEGENE DIE HIER VOOR U STAAT.

VELEN TRACHTEN MIJN NAAM DOOR HET SLIJK TE HALEN DOOR
U ALLERLEI ONZIN OP DE MOUW TE SPELDEN. LAAT U DOOR
HEN NIET MISLEIDEN.

DOORTRAPTE VOS, ZEGT NOBEL, MET MOOIE WOORDEN KOM JE
ER NIET. JIJ HEB DE KONINGSVREDE IN DAT BOS VAN JOU AAN
JE LAARS GELAPT! EN JIJ HEBT MIJN BODES TIBEERT EN BRUUN
GEMOLESTEERD.

- 1820 'NOMINE PATRUM, CHRISTUM FILYE,'
SPRAC REYNAERT, 'OF MIJN HEERE BRUNE
NOCH AL BLOEDICH ES DIE CRUNE,
WAS HI TE BLAUWEN OF VERSPROKEN,
WAER HI GOET HI WARE GHEWROKEN
- 1825 EER HI NOINT VLOE INT WATER.
BANDER ZIJDE, TYBEERT DIE CATER,
DIEN IC HERBERGHEDE ENDE ONTFINC,
OF HI HUTE OM STELEN GHINC
TES PAPEN SONDER MINEN RAET
- 1830 ENDE HEM DIE PAPE DEDE QUAET,
BI GODE, SOUDIC DAT ONTGHELDEN?
SO MOCHTIC MIJN GHELUC WEL SCULDEN!
VOERT,' SPRAC REYNAERT, 'CONINC, LYOEN,
WIEN TWIFELT DES, GHINE MOGHET DOEN
- 1835 DAT GHI GHEBIET OVER MI?
HOE GROOT MINE SAKEN ZI,
GHI MOGHET MI VROMEN ENDE SCADEN.
WILDI MI ZIEDEN OFTE BRADEN
OFTE HANGHEN OFTE BLENDE,
- 1840 IC NE MACH HU NIET ONTWENDEN.

"Koning, in de naam van God",
sprak de vos, "wanneer heer Bruin
bloedbekranst is rond zijn kruin,
had hij voor die ménsenstreken
zich met oerkracht kunnen wreken,
maar hij vluchtte laf in 't water...
Anderzijds: Tibeert de kater,
die ik in mijn burcht ontving
en die muizen stelen ging,
schonk geen aandacht aan mijn raad.
De pastoor deed hem groot kwaad,
moet ik dat - bij God - ontgelden?
Groter onrecht zag men zelden!
Koning Leeuw, uw macht is groot,
ongetwijfeld ligt mijn dood
in uw hand. En in mijn rechtszaak
is aan ú alleen de rechtspraak;
in mijn nadeel of mijn voordeel
is aan ú alleen het oordeel:
kokende olie, galg of rad,
als ú 't zegt, sta ik schaakmat.

ALLE DIERE ZIJN IN HU BEDWANC.
 GHI ZIJT GROET ENDE IC BEM CRANC.
 MINE HULP ES CLEENE ENDE DHUWE GROET.
 BI GODE, AL SLOUCHDI MI DOOT,

1845 DAT WARE EENE CRANCKE WRAKE
 RECHT IN DESE SELVE SPRAKE.'
 DOE SPRANC UP BELIN DE RAM
 ENDE SINE HYE, DIE MET HEM QUAM;
 DAT WAS: DAME HA WY.

1850 BELIN SPRAC: 'GA WY
 ALLE VOERT MET ONSER CLAGHEN.'
 BRUUN SPRANC UP MET SINEN MAGHEN
 ENDE TYBEERT, DIE FELLE,
 ENDE YSINGRIJN SIJN GHESELLE,

1855 FORCONDET DAT EVERZWIJN
 ENDE DIE RAVEN TYOCELIJN,

U heerst over alle beesten:
 ik ben minste, u bent meeste,
 ik ben klein en u bent groot,
 dus slaat u - bij God - mij dood,
 dan neemt u armzalig wraak ... "

Beu van deze vossespraak
 sprong Belijn toen op, de ram
 met Hawi zijn wijf, vol gram.
 "Dieren komt," riep Ram Belijn,
 "laat ons Reinaert's loze schijn
 nu bestrijden met een aanklacht!"
 Bruin stond op, meteen vol aandacht
 en ook Tibeert, felgezind,
 Isegrim, zijn grote vrind,
 Forkondet het everzwijn
 en de raaf, heer Tiecelijn,

PANCER DIE BEVER, OCH BRUNEEL
 DAT WATER VAR, DAT BUTSEEL,
 ENDE DAT EEN COREN HEERE ROSSEEL,
 1860 DIE WELINE, DIE VRAUWE FINE,
 CANTECLEER ENDE DIE KINDRE ZINE
 MAKEDEN GROTEN VEDERSLACH,
 DAT FORET CLEENE BEJACH
 LIEPEN ALLE IN DESE SCARE.
 1865 ALLE DESE GHINGHEN OPENBARE
 VOER HAREN HEERE DEN CONINC STAEN
 ENDE DADEN REYNAERDE VAEN.
 NU GHINCT GHINDRE UP EEN PLAYDIEREN.
 NYE HOERDE MAN VAN DIEREN
 1870 SO SCONE TALE ALS NU ES HIER
 TUSSCHEN REYNAERDE ENDE DANDRE DIER
 VOERT BRINGHEN, DIEMEN BROCHTE DAER.
 HET WARE MI PIJNLIC ENDE ZWAER,
 DAER OMME CORTE IC HU DE WOORT.
 1875 DIE BESTE REDENEN GHINGHEN DAER VOORT.
 DIE CLAGHEN DIE DE DIEREN ONTBONDEN,
 PROUFDEN SI MET GOEDEN ORCONDEN
 ALS SI SCULDICH WAREN TE DOENE.
 DIE CONINC DREEF DIE HOEGHE BAROENE
 1880 TE VONNESSE VAN REYNAERTS SAKEN.
 DOE WIJSDEN SI DATMEN SOUDE MAKEN
 EENE GALGHE, STERC ENDE VAST,
 ENDE MEN REYNAERDE, DEN FELLEN GAST,
 DAER AN HINGHE BI ZIERE KELEN.
 1885 NU GAET REYNAERDE AL HUTEN SPELE.

bever Panser en Bruneel
 de otter, verder nog Rosseel
 d'eeckhoorn; 't wezelwifje Fijntje,
 Cantecleer met 't laatste schijntje
 van z'n nakroost, eens zo mooi,
 en het fretje Kleineprooi ...
 Allen drongen met elkaar
 rond de troon en vol misbaar
 riepen zij: "Hoor ons verlangen,
 neem de Reinaert nu gevangen!"

Toen begon daar een gepleit
 zoals men in eeuwigheid
 nooit van dieren had gehoord.
 Zó scherp voerde men het woord,
 zó slim was al 't redeneren,
 dat ik 't niet kan notuleren,
 daarom sla ik dat maar over.
 Elke wandaad van de rover
 werd door aanklagers bewezen
 met bewijsstukken van deze,
 zoals 't aan een Hof ook moet.
 Toen sprak Nobel kort en goed:
 "Wijs nu vonnis, mijn baronnen!"
 En hun uitspraak, zeer bezonnen,
 was: , ,Er dient een galg geplant
 waaraan Rein, de felle kwant
 wordt gehangen bij zijn krop ... "
 Dus kon Rein zijn pret wel op!

SCHULDIG. IN ALLE OPZICHTEN. HIER STAAT DE ZWAARSTE
 STRAF OP. DOOD DOOR OPHANGING!
 IZENGRIJN EN BRUUN STAAN TEMIDDEN VAN HUN VERWANTEN
 TE FLUISTEREN.
 OOM REINAERT BLIJFT, ONDANKS ZIJN WANDADEN, WEL
 FAMILLIE. ZE ZIEN EEN BLOEDVERWANT TOCH NIET GRAAG
 AAN DE GALG HANGEN. GRIMBEERT KAN DAT NIET AANZIEN EN
 KRIJGT TOESTEMMING VAN DE KONING OM TE VERTREKKEN.
 IZENGRIJN, BRUUN EN TIBEERT MOETEN VAN DE KONING DE
 GALG OPRICHTEN EN VERTREKKEN NAAR HET GALGENVELD.

Reinaert wordt veroordeeld door koning Nobel. (Illustratie uit de beroemde bewerking van Johann Wolfgang Goethe uit 1793)

DE KONING GEEFT OPDRACHT HOORNGESCHAL TE LATEN
KLINKEN EN DE VOS WEG TE VOEREN.

MISSCHIEN IS 'T TOCH BETER DAT IK NOG EVEN HIER BLIJF,
ZEGT REINAERT, TERWIJL ZE DE GALG GEREEDMAKEN, WAAR IK
AAN ZAL HANGEN.

DAN ZAL IK HIER INTUSSEN VOOR HET VERZAMELDE VOLK
MIJN ZONDEN OPBIECHTEN, OPDAT MEN MIJ VERGEVING
KAN SCHENKEN. HET IS BETER DAT IEDEREEN WEET WAT
IK MISDREVEN HEB, VOOR HET EEN ONSCHULDIGE IN DE
SCHOENEN GESCHOVEN WORDT.
VOORUIT DAN MAAR, ZEGT NOBEL.

DIE CONINC SPRAC: 'NU SEGGHET DAN!'
 REYNAERT STONT ALS EEN DROUVE MAN
 ENDE SACH AL OMME HAREN THARE.
 DAER SO SPRAC HI AL OPENBARE:

2065 'HELPE,' SEIT HI, 'DOMINUS!
 NU EN ES HIER NIEMEN IN DIT HUUS,
 NO VRIENT NO VIANT, IC NE BEM
 EEN DEEL MESDADICH JEGHEN HEM.
 NOCHTAN HORET ALLE, GHI HEEREN.

2070 LAET WIJSEN ENDE LEEREN
 HOE IC, REYNAERT, AERMIJNC,
 EERST AN DIE BOESHEIT VINC.
 IN ALLEN TIJDEN SPADE ENDE VROE,
 WASIC EEN HOVESCH KINT NOCH DOE.

2075 DOEMEN MI SPAENDE VAN DER MANNEN,
 GHINC IC SPELEN METTEN LAMMEN
 DOR TE HOERNE DAT GHEBLEET,
 SO DAT IC EEN VERBEET.
 TEN EERSTEN LAPEDIC DAT BLOET:

2080 HET SMAECTE SO WEL, HET WAS SO GOET,
 DAT IC DAT VLEESCH MEDE ONTGAN.
 DAER LEERDICH LECKERNIE AN,
 SO VELE, DAT IC GHINC TEN GHEETEN
 INT WOUT DAER ICSE HOERDE BLEETEN.

2085 DAER VERBEETIC HOEKINE TWEE.
 SO DEDIC DES DERDES DAGHES MEE
 ENDE IC WART BOUDER ENDE COENE
 ENDE VERBEET HAENDEN ENDE HOENE
 ENDE GANSEN DAER ICSE VANT.

2090 DOE MI BLOEDICH WERT MIJN TANT,
 WAS IC SO FEL ENDE SO WREET,
 DAT IC ZUVER UP VERBEET
 AL DAT IC VANT ENDE WAT MI DOCHTE
 DAT MI BEQUAM ENDE DAT IC VERMOCHTE.

"Goed," zei Nobel, "vang dan aan."
 Reinaert ging deemoedig staan,
 keek in 't rond, zeer schuldbewust,
 en sprak luid en welbewust:
 "Onder mijn gehoor, o God,
 is hier niemand die per slot
 niet in meer of minder maat
 door mijn misdaad is geschaad.
 Luistert desondanks, gij heren,
 laat u stichten en beleren
 hoe Reinaert, van arme stam,
 tot slechtheid en misdaad kwam.
 Als een heel jong vossekind
 was ik lief en blij gezind;
 nauwelijks los van moeders pram
 speelde ik aardig met een lam,
 maar 't geblaat werd mij te groot
 en dus beet ik 't beestje dood.
 Voor 't eerst proefde ik zo bloed
 en die smaak beviel mij goed,
 dus nam 'k een lap vlees erbij
 en dat bleek een lekkernij!
 Zozeer dat ik ook naar geiten
 in het bos begon te bijten
 en twee geitenbokjes pakte,
 waardoor ik naar méér vlees snakte
 en steeds driester mij verstoutte
 en aan eenden- en kippenbouten
 en zelfs ganzen mij vergreep.
 't Doden kreeg mij in de greep:
 ik werd feller en zó wreed
 dat ik toen naar alles beet
 wat ik vond, en wat mij spek
 naar mijn bek leek en mijn trek.

NA HET OPBIECHTEN VAN ZIJN JEUGDZONDEN VERANDERT
 REINAERT ZIJN VERHAAL. HET WAS WOLF IZENGRIJN, VERTELT
 HIJ, DIE HEM WIJSMAAKTE DAT IE ZIJN OOM WAS, DIE HEM VERDER
 OP HET SLECHTE PAD HAD GEBRACHT. MET STANK VOOR DANK,
 ALTIJD KREEG REINAERT DE LAATSTE RESTJES VAN DE BUIT DIE
 HIJ VOOR ZIJN OOM MOEST BEMACHTIGEN. MAAR IK NEEM HET
 HEM NIET KWALIK, ZEGT REINAERT VERGEVINGSGEZIND.
 IZENGRIJN HAD IMMERS EEN GROOT GEZIN TE ONDERHOUDEN.
 HET PUBLIEK KNIKT, ZONDER HET ZICH BEWUST TE ZIJN,
 BEGRIJPEND. DIT IS HET MOMENT, DENKT REINAERT, OM HET
 VOLGENDE ONDERWERP AAN TE SNIJDEN. ZELF HEB IK OOK NIET
 ZOVEEL NODIG, ZEGT HIJ.

CONINC, DIT DOE IC HU TE WETENE:
 2135 IC HEBBE NOCH SELVER ENDE GOUT
 DAT AL ES IN MIER GHEWOUT
 SO VELE, DAT CUME EEN WAGHEN
 TE VII WAERVEN SOUDE GHEDRAGHEN!’
 ELSE DIE CONINC DIT VERHOERDE,
 2140 GAF HI REYNAERDE FELLE ANDWOERDE:
 ‘REYNAERT, WANEN QUAM HU DIE SCAT?’
 REYNAERT ANDWOERDE: ‘IC SEGGHU DAT,
 WIJLDIJT WETEN ALSO ICT WEET,
 NO DOR LIEF NO DOR LEET
 2145 SONE SALT DANNE BLIVEN VERHOLEN.
 CONINC, DIEN SCAT WAS BESTOLEN.
 NE WAER HI OEC GHESTOLEN NIET,
 DAER WARE DIE MOERT BI GHESCIET
 AN HU LIJF, IN RECHTER TRAUWEN,
 2150 DAT ALLE HUWEN VRIENDEN MOCHTE RAUWEN.’
 DIE CONINGHINNE WART VERVAERT
 ENDE SPRAC: ‘O WY, LIEVE REYNAERT,
 O WY, REYNAERT, O WY, O WY,
 O WY, REYNAERT, WAT SECHDI?
 2155 IC MANE HU BI DER SELVER VAERT,
 DAT GHI MI ONS SECHT, REYNAERT,
 DIE HU ZIELE VAREN SAL,
 DAT GHI ONS SECHT DE WAERHEIT AL
 OPENBARE ENDE BRINCT VOORT
 2160 OF GHI WEET VAN EENEGHER MOORT

Want, Heer vorst, ik doe u weten
 dat ik goud en zilver had.
 Ja, nog steeds heb ik die schat,
 zo omvangrijk dat een wagen
 ‘m slechts in zeven keer kan dragen.”
 Toen de Koning deze woorden
 van de lepe Reinaert hoorde,
 vroeg hij: “Van waar kwam die schat?”
 Reinaert sprak: “Wanneer u dat
 weten wilt, dan zal ik ‘t hier
 - of’t u leed doet of plezier -
 wel onthullen, onverholen:
 deze goudschat was gestolen.
 Maar, had ik dat niet gedaan,
 dan was er aan uw bestaan
 door een móórd ‘n eind gekomen,
 want dat had men voorgenomen!”
 De Vorstin riep zeer ontsteld:
 “Wee wee, Reinaert, lieve held,
 wee wee wee, wat zeg je daar?
 Wees rechtvaardig en verklaar
 ons - ik smeeek je - want je weet
 – bij jouw ziel- van ‘t grote leed
 dat men ons bezorgen wou.
 Toe, zeg ons de waarheid! Gauw!
 Kom, vertel ons ... ga toch voort...
 of je weet hebt van een moord

OF EENEN MORDELIKEN RAET
DIE JEGHEN MINEN HEERE GAET.
DAT LAET HIER OPENBARE HOREN.
2165 NU HOERT HOE REYNAERT SAL VERDOREN
DEN CONINC ENTIE CONINGHINNE
ENDE HI BEWERVEN SAL MET ZINNE
DES CONINX VRIENDSCAP ENDE SINE HULDE.

of van een moorddadig plan,
uitgedacht tegen mijn man,
laat de feiten op ons los!"
Hoor nu toe, hoe onze vos
Nobel en diens gade beiden
met zijn vossenlist misleidde
en hun hulde en vriendschap won.

Reinaert vertelt koning Nobel over zijn schat (17e eeuwse gravure)

REINAERT DE VOS. DEEL 6:

WANT EEN VOS

VERLIEST NIET ZIJN STREKEN

DE KONINGIN IS NOG MEER ONTSTELD DAN DE KONING. ZE EIST DE WAARHEID, HOE PIJNLIJK OOK. REINAERT ZET ZIJN DROEVIGSTE MASKER OP EN BEGINT ZIJN VERHAAL.

OMDAT IK DE DOOD NABIJ BEN, ZEGT HIJ, WIL IK MIJN HART LUCHTEN. ER IS SPRAKE VAN EEN SAMENZWERING. ZELFS ENKELE VAN MIJN DIERBAARSTE FAMILIELEDEN ZIJN ERBIJ BETROKKEN. IS DIT ECHT WAAR? ZEGT DE KONINGIN.

DACHT U DAT IK MIJN ZIEL MET LEUGENS ZOU BEZWAREN, ZO VLAK VOOR MIJN DOOD?

NEE, ZEGT ZE.

OKAY. MIJN EIGEN VADER HAD EEN SCHAT IN ZIJN BEZIT. VAN KONING ERMERIKE, ALS U HET WILT WETEN. DOOR DIE SCHAT VOELDE HIJ ZICH HEEL WAT EN BEGON HIJ OP DE ANDERE DIEREN NEER TE KIJKEN. HIJ VATTE PLANNEN OP OM DE MACHT TE GRIJPEN EN DE KONING UIT DE WEG TE RUIMEN. TIBEERT, GRIMBEERT, IZENGRIJN EN BRUUN SLOTEN ZICH BIJ HEM AAN. DE LAATSTE ZOU DE NIEUWE KONING WORDEN. OP EEN KEER ZIT MIJN NEEF DE DAS, LICHTELIJK AANGESCHOTEN DOOR EEN PAAR GLAZEN WIJN, WAT MET MIJN VROUW TE PRATEN. HIJ SCHEPT OP OVER ZIJN DEELNAME AAN EEN OF ANDERE SAMENZWERING. MIJN VROUW BELOOFT HET GEHEIM TE HOUDEN MAAR VERTELT MIJ LATER NATUURLIJK ALLES. STEL JE VOOR, IN PLAATS ONZE BARMHARTIGE NOBEL, DIE VALSE EN GEWELDDADIGE BRUUN DE BEER ALS KONING! IK MOEST ER NIET AAN DENKEN. DUS PROBEERDE IK TE VERZINNEN HOE DEZE RAMP KON WORDEN AFGEWEND. IK MOEST MIJN VADER DIE SCHAT AFHANDIG ZIEN TE MAKEN EN BEGON HEM TE BESPIONEREN. EEN KEER ZIE IK HEM UIT EEN HOL KOMEN. HIJ LOERT OM ZICH HEEN, MAAKT HET HOL DICHT EN CAMOUFLEERT HET MET TAKJES EN BLADEREN. ALS HIJ WEGLOOPT WIST HIJ MET ZIJN STAART ZIJN SPOREN UIT.

ZODRA HIJ UIT BEELD IS BEGIN IK DAT HOL OPEN TE MAKEN EN KRUIP IK NAAR BINNEN. VIND IK ME DAAR TOCH EEN ENORME BUIT! ZOVEEL GOUD EN ZILVER HEEFT NIEMAND HIER OOI

ELKAAR GEZIEN. DUS GAAN MIJN VROUW EN IK AAN DE SLAG.
 TWEE DAGEN ZIJN WE BEZIG GEWEEST OM ALLES TE VERSLEPEN
 NAAR EEN ANDER HOL. INEENS ZIJN WE SCHATRIJK! HET GELD
 WAS ONDER ANDERE BEDOELD OM SOLDATEN IN TE HUREN EN
 DE EVENTUELE STEUN TE KOPEN VAN ANDERE DIEREN. MAAR
 TOEN MIJN VADER HET GING HALEN EN DE SCHAT VERDWENEN
 BLEEK, VIELEN ALLE SNODE PLANNEN IN DUIGEN. DE ARME MAN
 HEEFT ZICH VAN ELLENDE VERHANGEN.
 SNAPT U NU HOE VREEMD HET VOOR MIJ IS DAT IK HIER ALS
 VEROORDEELDE STA, TERWIJL IZENGRIJN EN BRUUN TOT UW
 BELANGRIJKSTE RAADSLIEDEN BEHOREN?

DIE CONINC ENTIE CONINGHINNE,
 DIE BEEDE HOPEDEN TEN GHEWINNE,
 SI LEEDDEN REYNAERDE BUTEN TE RADE
 ENDE BADEN HEM, DAT HI WEL DADE
 2495 ENDE HI HEM WIJSDE SINEN SCAT
 ENDE ALSE REYNAERD HORDE DAT,
 SPRAC HI: 'Soudic hu wijsen mijn goet,
 Heere coninc, die mi hanghen doet?
 So waer ic huut minen zinne...'
 2500 'NEEN, REYNAERT,' sprac die
 CONINGHINNE,

De Koning en de Koningin,
 beiden hopen op gewin,
 voerden Reinaert uit de Raad
 fluisterend: "Een goede daad
 zou jij doen, als jij je schat
 aan óns wees." Rein hoorde dat
 en sprak: "Moet ik hem soms geven
 aan een Koning die mijn leven
 neemt? Ik ben niet krank van zin!"
 "Nee Rein," sprak de Koningin,

'MINE HEERE SAL HU LATEN LEVEN
 ENDE SAL HU VRIENDELIKE VERGHEVEN
 ALLE GADER SINEN EVELEN MOET,
 ENDE GHI SULT VOERT MEER SIJN VROET
 2505 ENDE GOET ENDE GHETRAUWE.'
 REYNAERD SPRAC: 'DIT DOE IC, VRAUWE,
 IN DIEN DAT MI DE CONINC NU
 VASTE GHELOVE HIER VOER HU
 DAT HI MI GHEVE SINE HULDE
 2510 ENDE BRUUN ALLE MINE ONSCULDE
 WILLE VERGHEVEN, ENDE OMME DAT
 SO WILLIC HEM WIJSEN DEN SCAT,
 DEN CONINC, AL DAER HI LEGHET.'
 DIE CONINC SPRAC: 'IC WARE ONTWEGHET,
 2515 WILDIC REYNAERDE VELE GHELOVEN.
 HEM ES DAT STELEN ENDE DAT ROVEN
 ENDE DAT LIEGHEN GHEBORN INT BEEN.'
 DIE CONINGHINNE SPRAC: 'HEERE, NEEN!
 GHI MOGHET REYNAERDE GHELOVEN WEL.
 2520 AL WAS HI HIER TE VOREN FEL,
 HI NES NU NIET DAT HI WAS.
 GHI HEBT GHEHOERT HOE HI DEN DAS
 ENDE SINEN VADER HEVET BEDREGHEN
 MET MORDE, DIE HI WEL BETEGHEN
 2525 MOCHTE HEBBEN ANDREN DIEREN,
 WILDI MEER ZIJN ARGENTIEREN.

"Nobel zal u vast vergeven
 en u verder laten leven
 en zijn toorn om u begraven.
 Voortaan zult u toch als brave
 wijze vos door 't leven gaan?"
 "Vrouwe," sprak Rein, " 'k neem het aan,
 wanneer Koning Nobel nu
 zweert, ten overstaan van u,
 dat hij mij bescherming geeft
 en mijn wandaden vergeeft,
 dan wijs ik daarvoor in ruil
 hem de zeer geheime kuil
 waar de schat in ligt verborgen... "
 Nobel zei: "Ja, goeiemorgen,
 zou ik Rein maar zo geloven?
 Stelen, liegen, moorden, roven
 zitten er van jongsaf in!"
 "Neen Heer," sprak weer de Vorstin,
 "geloof gerust wat Reinaert zegt,
 ook al was hij voorheen slecht,
 hij is niet meer wie hij wás;
 u vernam hoe hij de das
 én zijn vader met een aanklacht
 wegens moord hier bij ons aanbracht
 waar hij ook ónschuldigen
 had kunnen beschuldigen..."

OP JOUW VERANTWOORDING DAN, ZEGT NOBEL TEGEN ZIJN
 GEMALIN.

DANK U, EDELE HEER, ZEGT DE VOS, IK ACCEPTEER UW AANBOD.
 DE SCHAT ZAL DE UWE ZIJN. HIJ LIGT BEGRAVEN OP EEN PLEK
 DIE KRIEKEPUT HEET. U MOET ER HEENGAAN, MET UW VROUW,
 ONDER DE BERK DIE HET DICHTST BIJ DE BRON IS, LIGT DE
 SCHAT BEGRAVEN.

IK ZOU U ER WEL HEEN WILLEN LEIDEN, MAAR ER ZIJN HOGERE
 PLICHTEN DIE MIJ ROEPEN. IK REIS MORGEN NAAR ROME, NAAR
 DE PAUS, OM VERGIFFENIS TE VRAGEN. VAN DAARUIT REIS IK
 DOOR NAAR HET HEILIGE LAND OM BOETE TE DOEN VOOR MIJN
 ONTELBARE ZONDEN.

REINAERT DE VOS. DEEL 7: DE WRAAK VAN DE VOS

DOE DESE TALE WAS GHEDAEN,
DOE GHINC NOBEL DIE CONINC STAEN
UP EENE HOGHE STAGE VAN STEENE,
DAER HI UP PLACH TE STANE ALLEENE
2755 ALS HI SAT IN ZIJN HOF TE DINGHE.
DIE DIEREN SATEN TEENEN RINGHE
AL OMME ENDE OMME IN DAT GRAS,

DIE CONINC ENTIE CONINGHINNE
2765 GHINGHEN MET EENEN BLIDEN ZINNE
VOER HAER DIERE AERME ENDE RIKE.
DIE CONINC, DIE SPRAC VRIENDELIKE:
'REYNAERT ES HIER COMMEN TE HOVE
ENDE WILLE, DIES IC GODE LOVE,
2770 HEM BETREN MET AL ZINEN ZINNEN
ENDE MIJN VRAUWE DE CONINGHINNE
HEVET SO VELE GHEBEDEN VOER HEM,
DAT IC ZIJN VRIENT WORDEN BEM
ENDE HI VERSOENT ES JEGHEN MI
2775 ENDE IC HEM HEBBE GHEGHEVEN VRY
BEEDE LIJF ENDE LEDE.
REYNAERDE GHEBIEDIC VULLEN VREDE.
ANDERWAERF GHEBIEDIC HEM VREDE
ENDE DERDE WAERVEN MEDE,
2780 ENDE GHEBIEDE HU ALLEN, BI HUWEN LIVE,
DAT GHI REYNAERDE ENDE ZINEN WIVE
ENDE ZINEN KINDREN EERE DOET,
WAER SI COMMEN IN HU GHEMOET,
SIJT BI NACHTE, ZIJT BI DAGHE.
2785 IN WILLE MEER GHEENE CLAGHE
VAN REYNAERTS DINGHEN HOREN.
AL WAS HI ROUCKELOES HIER VOREN,
HI WILLE HEM BETREN, IC SEGGHE HU HOE:
REYNAERT WILLE MAERGHIN VROE
2790 PALSTER ENDE SCERPE ONTFAEN
ENDE WILLE TE ROEME GAEN

Dit gesprek also gedaan
ging vorst Nobel breeduit staan
op een podium van steen,
waarop hij in 't algemeen
uitspraak deed in een geding,
met de dieren in een kring
elk naar orde, stand of ras,
om hem heen geschaard in 't gras.
Koning nu en Koningin
traden samen blij van zin
voor hun dieren arm en rijk.
Nobel sprak hoogst vriendelijk:
"Reinaert kwam hier aan ons Hof
en hij zal, de Heer zij Lof,
afzien van zijn snode daden.
Daar mijn lieve Vrouw en Gade
vurig voor hem heeft gebeden,
sloot ik vriendschap met hem heden;
hij verzoende zich met mij
en daarom sprak ik hem vrij
van de doodstraf die hem wachtte.
Ik gebied u, hem te achten,
éénmaal, maar ook andermaal
en finaal ten derde maal!
En op straffe van uw leven
zult gij Reinaert ere geven
én zijn vrouw en welpenschaar,
hoe u z'ook ontmoet en waar,
zij 't bij dag danwel bij nacht.
Ik aanvaard geen enkele klacht
over Reinaert en zijn daden,
want al deed hij vroeger schade,
hij verbetert zich genoeg.
Zo trekt hij reeds morgenvroeg
met gezwinde vossenpas
en met pelgrimsstaf en -tas,

ENDE VAN ROME DANEN WILLE HI OVER ZEE
ENDE DAN COMMEN NEMMERMEE
EER HI HEEFT VUL AFLAET
2795 VAN ALRE ZONDELIKER DAET.'

eerst naar Rome en dan voort
naar het Heilig Land. U hoort
niets meer van hem, tot hij schoon
weer kan keren tot zijn woon."

DE RAAF TIECELIJN HEEFT HET HELE VERHAAL AFGELUISTERD.
HIJ VLIEGT NAAR ZIJN DRIE VRIENDEN BIJ DE GALG EN VERTELT
HOE DE VOS HET KONINKLIJK PAAR HEEFT OMGEPRaat EN
GRATIE HEEFT LOSGEPEUTERD. TIBEERT BLIJFT VOL ANGST OP
DE GALG ZITTEN. BRUUN EN IZENGRIJN GAAN NAAR DE KONING
EN KONINGIN DIE VERSTOORD OPKIJKEN ALS DE TWEE
SCHREEUWEND AAN KOMEN ZETTEN.

2825 ISINGRIJN QUAM MET GROETEN GHENINDE
GHEDRONGHEN VOER DE CONINGHINNE
ENDE SPRAC MET EENEN FELLE ZINNE
TE REYNAERT WAERT SO VERRE,
DAT DIE CONINC WERT AL ERRE
2830 ENDE HIET YSINGRINE VAEN
ENDE BRUNE. ALSOE SAEN
WORDEN SI GHEVANGHEN ENDE GHEBONDEN.
GHINE SAGHET NYE VERWOEDDE HONDEN
DOEN MEER LACHERS DAN MEN HEM DEDE,
2835 YSINGRINE ENDE BRUNEN MEDE.
MEN VOERESE ALS LEEDE GASTE.
MEN BANTSE BEEDE DAER SO VASTE,
DATSI BINNEN EERE NACHT
MET GHEENRANDE CRACHT
2840 EEN LET NIET EN MOCHTEN ROEREN.
NU HOERT HOE HISE VOERT SAL VOEREN!
REYNAERT, DIE HEM WAS TE WREET,
HI DEDE DATMEN BRUNEN SNEET
VAN SINEN RUGGHE EEN VELSPOT AF,
2845 DATMEN HEM TEERE SCERPEN GAF,
VOETS LANC ENDE VOETS BREET.
NU WARE REYNAERT AL GHEREET,
HADDI IV VERSSCHE SCOEN.
NU HOERT WAT HI SAL DOEN,

Isegrim, die hard gerend had,
kwam tot voor de Koningin
en sprak zo fel op haar in
over Reinaert en diens kwaad,
dat de Koning, blind van haat,
Isegrim deed arresteren
en alzo ook Bruin. De heren
werden aan elkaar gebonden.
Nimmer zag men dolle honden
ooit beladen met meer smaad!
Maar men deed ze nóg meer kwaad:
als twee ijselijke schurken
bond men ze van hals tot hurken
zo vast, dat ze heel de nacht
zelfs met wolven- of berenkracht
lid noch vin konden verroeren...
Maar de vos wist nóg meer toeren!
Wreed deed hij ze nog meer lijden:
uit Bruin's rug vroeg hij te snijden
een stuk vacht dat passend was
voor een fraaie pelgrimstas.
Nu kon Reinaert dan op pad,
als hij maar vier schoenen had
voor zijn lange wandeling...
Hooft zijn lage handeling:

2850 HOE HI SAL IV SCOEN GHEWINNEN!
HI RUUNDE TOTER CONINGHINNEN:
'VRAUWE, IC BEM HU PEELGRIJN.
HIER ES MIJN OEM, YSINGRIJN.
HI HEVET IV VASTE SCOEN.

2855 HELPT MI, DAT ICSE AN MACH DOEN.
IC NEME HU ZIELE IN MINE PLECHT.
HET ES PEELGRINS RECHT
DAT HI GHEDINCKET IN SINE GHEBEDEN
AL TGOET DATMEN HEM NOYT DEDE.

2860 GHI MOGHET HU ZIELE AN MI SCOYEN.
DOET HAERSENDEN, MIERE MOYEN,
GHEVEN TWEE VAN HAREN SCOEN.
DIT MOGHEDI WEL MET EEREN DOEN:
SO BLIVET THUUS IN HAER GHEMAC.'

2880 DUS HEVET DIE VALSCHE PEELGRIJN
BEWORVEN DAT DHER YSINGRIJN
AL TOTEN KNIEN HEVET VERLOREN
ENDE BEEDE SINE VOETEN VOREN
DAT VEL AL GADER TOTEN CLAEUWEN.

2885 GHINE SAECHT NOINT VOGHEL BRAEUWEN
DIE STILRE HILT AL SINE LEDEN
DAN YSINGRIJN DE ZINE DEDE,
DOEMEN SO JAMMERLIKE ONTSCHOYDE,
DAT HEM DAT BLOET TEN TEEN AF VLOYDE.

2890 DOE YSINGRIJN ONTSCHOYT WAS,
MOESTE GAEN LIGGHEN UP DAT GRAS
VRAUWE HERSWINT, DIE WULFINNE,
MET EENEN WEL DROUVEN ZINNE
ENDE LIET HAER AF DOEN DAT VEL

2895 ENDE DIE CLAEUWEN ALSO WEL
BACHTEN VAN BEEDE HAREN VOETEN.
DESE DAET DEDE WEL SOETEN
REYNAERDE SINEN DROUVEN MOET.
NU HOERT WAT CLAGHEN HI NOCH DOET!

2900 'MOYE,' SEIT HI, 'MOYE,
IN HOE MENEGHEN VERNOME

om vier schoenen naar zijn zin
fleemde hij de Koningin:
"Rome, da's een hele klim,
kijk, en mijn oom Isegrim
heeft vier sterke schoenen aan
die mij heel goed zouden staan.
Geef ze mij, naar pelgrims wet
zal 'k u danken door gebed,
want al wie hun goedheid schenken
mag een pelgrim zo gedenken
tot hun zalig welbevinden.
Kijk mijn tante daar, Hersinde,
laat zij ook twee schoenen geven,
zodat zij haar verder leven
thuisblijft bij haar eigen man..."

Zodat Reinaert, vals en slim,
maakte dat oom Isegrim
al 't vel van z'n voorste benen
werd gestroopt van knie tot tenen.
Nooit zag men een jachtvalk blinden
(door hem 't ooglid af te binden)
die zo stil zat van de schrik
als de wolf op 't ogenblik
dat men hem daar snood ontschoeide
en 't bloed langs zijn klauwen vloeide...

Isegrim lag dus ontschoeid
in het gras, bebloed, geboeid...
Maar toen werd nog zijn wolvin
(angstig en zeer droef van zin)
't vel van haar twee achterbenen
afgestroopt van kuit tot tenen.
Men zou denken dat die daad
Reinaert in zijn euvelstaat
zou verzachten, maar welnee,
plagend riep hij: "Ach en wee,
tante, o mijn tantelief,
in hoe menig ongerief

Dat eerste Boek.

Alse Bruen/ Isegrym vnd syn Wyff/
Se hadden by na gelaten er lyff.
Bruen was ock de reise nicht gudt/
He vorlosz ein stücke van syner hudt.
Suis brachte Reinke desse dre tho plas/
He ghinc/ dar de Wulffinne was.

Wol van böser
dadt rohm bes
gert/ De ys eis
nes stolten nar
ren werdt.

Vnd sprack: Seeth doch hyr myn leue Moë/
Ick moth nudregen juwe schöye.
Gy hebben vaken vnd mannichwerff/
Grote moë gehat/ vmine myn vorderff.
Dat vs my althomale seer leit/
Ellen so alse juwe sake nu steit.

Isegrim en Bruun worden van een deel van hun huid ontdaan. De vos, zittend op de muur, kijkt toe. (Uit een Middeleeuws manuscript)

HEBDI DOR MINEN WILLE GHEWESEN?
 DATS MI AL LEET, SONDER VAN DESEN
 EIST MI LIEF, IC SEGGHE HU TWI:
2905 GHI ZIJT, DES GHELOVET MI,
 EEN DIE LIEFSTE VAN MINEN MAGHEN.
 BEDI SAL IC HU SCOEN AN DRAGHEN.
 GODWEET DATS AL HUWE BATE.
 GHI SULT AN HOGHEN AFLATE
2910 DEELEN ENDE AN AL DAT PERDOEN,
 LIEVE MOYE, DAT IC IN HU SCOEN
 SAL BEJAGHEN OVER ZEE.'
 VRAUWE HERSWINDEN WAS SO WEE,
 DATSO CUME MOCHTE SPREKEN:
2915 'AY REYNAERT, GOD MOETE MI WREKEN,
 DAT GHI OVER ONS SIET HUWEN WILLE.'
 YSINGRIJN BALCH ENDE ZWEECH STILLE
 ENDE ZIJN GHESELLE BRUNE, NE WARE
 HEM WAS TE MOEDE ARDE ZWARE.
2920 SI LAGHEN GHEBONDEN ENDE GHEWONT.
 HADDE OEC DOE TER SELVER STONT
 TYBEERT DIE CATER GHEWESEN DAER,
 IC DAR WEL SEGGHEN OVER WAER,
 HI HADDE SO VELE GHEDAEN TE VOREN,
2925 HINE WAERS NIET BLEVEN SONDER TOREN.

bent u niet door mij gekomen!
 Dat 'k uw schoenen heb genomen
 is uit liefde, want eerst nu
 toon ik hoe ik hou van u!
 Nu 'k naar zielenheil ga jagen
 en uw schoeisel zal gaan dragen,
 is 't uw voordeel voor en na,
 dát ik in uw schoenen sta
 als ik in het verre Rome
 en het Heilig Land gekomen
 aflat krijg voor 't oog van God,
 want dan deelt ú mee per slot!"
 Vrouw Hersinde sprak heel zwak:
 "God straft jou wel, boevenpak,
 voor dit kwaad zal Hij jou krijgen!"
 Isegrim lag woest te zwijgen
 en ook Bruinbeer zei geen woord,
 maar hij had Rein graag vermoord!
 Ach, geboeid en zwaar gewond
 lagen zij daar op de grond
 en had Tibeert niet bedrukt
 snel zijn snorrebaard gedrukt,
 dan was hij van kop tot staart
 niet voor Reinaert's wrok gespaard.

REINAERT DE VOS. DEEL 8: HET AFSCHIED, VOOR SOMMIGEN VOOR ALTIJD!

DE VOLGENDE DAG VROEG LAAT REINEART ZIJN NIEUWE SCHOENEN VASTRIJGEN, HANGT ZICH DE PELGRIMSTAS OM EN NEEMT AFSCHIED VAN DE KONING EN DE KONINGIN. HET BEDROEFT MIJ ZEER, ZEGT HIJ, VAN U HIER AFSCHIED TE MOETEN NEMEN, MAAR GOEDE DADEN KUNNEN GEEN UITSTEL VELEN. GOD ZIJ MET U! ZEGT NOBEL. TERWIJL IZENGRIJN EN BRUUN NOG ALTIJD LIGGEN TE BLOEDEN EN HIJ ZIJN LACH NAUWELIJKS IN KAN HOUDEN, LAAT DE GEHAALDE PELGRIM ZICH UITGELEIDE DOEN DOOR CUWAERT DE HAAS EN KAPELAAN BELIJN DE RAM.

Belijn en Cuwaert begeleiden Reinaert (Illustratie uit de bewerking van Johann Wolfgang Goethe uit 1793)

IN DE BUURT VAN MAUPERTUUS VRAAGT REINAERT OF CUWAERT EVEN MEE NAAR BINNEN GAAT OMDAT HIJ AFSCHIED WIL NEMEN VAN ZIJN GELIEFDE GEZINNETJE. LIEVE MAN, ZEGT EEN DOLBLIJE HERMELINE, HOE BEN JE AAN DE DOOD ONTSNAPT? IK BEN PELGRIM GEWORDEN. CUWAERT IS ME ALS BLIJK VAN VERZOENING DOOR DE KONING MEEGEGEVEN. HIJ WAS IMMERS DE EERSTE DIE ME VALS BESCHULDIGDE. WE MOGEN MET HEM DOEN WAT WE WILLEN.

3115 ENDE ALSE DAT CUAERT VERNAM
 KEERDI HEM OMME ENDE WAENDE VLIEN,
 MAER DAT NE CONSTE HEM NIET GHESCIEN,
 WANT REYNAERT HADDE HEM ONDERGAEN
 DIE PORTE ENDE GHEGREEPENE SAEN
3120 BI DER KELEN MORDADELIKE.
 ENDE CUAERT RIEP GHENADELIKE:
 ‘HELPT MI, BELIN! WAER SIDI?
 DESE PEELGRIJN VERBIJT MI!’
 DAT ROUPEN WAS SCIERE GHEDAEN,
3125 BEDI REYNAERT HADDE SAEN
 SINE KELE ONTWEE GHEBETEN.
 DOE SPRAC REYNAERT: ‘NU GAEN WI HETEN
 DESEN GOEDEN VETTEN HASE.’
 DIE WELPINE LIEPEN TEN BASE
3130 ENDE GHINGHEN HETEN AL GHEMEENE.
 HAREN RAUWE WAS WEL CLEENE,
 DAT CUAERT HADDE VERLOREN TLIJF.
 ERMELINE, REYNAERTS WIJF,
 HAT DAT VLEESCH ENDE DRANC DAT BLOET.
3135 AY, HOE DICKE DANCTE SO GOETS
 DEN CONINC, DIE DOR SINE DOGHET
 DIE CLEENE WELPKINE HADDE VERHOGHET
 SO WEL MET EENEN GOEDEN MALE.
 REYNAERT SPRAC: ‘HI JANS HU WALE.

Toen Haas Cuwaert dit vernam,
 wilde hij zich pijlsnel drukken,
 maar dat zou hem niet meer lukken
 want Reinaert was hem te ras af
 en sneed hem gewoon de pas af
 en beet hem diep in z’n keel...
 Cuwaert piepte groen en geel:
 “Help Belijn! Mijn nood is groot!
 Deze pelgrim bijt mij dood!”
 Maar ‘t gepiep was gauw gesmoord,
 Reinaert had hem al vermoord.
 Toen sprak Rein: “En nu dineren,
 haasvet om de keel te smeren!”
 Alle welpjes vonden haas
 een wel zeer bijzonder aas
 en ze vlogen aan de maaltijd
 en niet een had maar eenmaal spijt
 over Cuwaert... geen grám rouw.
 Hermelien, vos Reinaert’s vrouw,
 vrat van ‘t vlees en dronk het bloed
 en ze riep: “Wat is hij goed,
 onze Koning, die vol deugd,
 ons gezin met haas verheugt!
 Lang at ik niet zo’n menu!”
 Reinaert zei: “Hij gunt het u.

(Illustratie uit een 18e eeuws kinderboek).

INTUSSEN WORDT BELIJN, DIE BUITEN STAAT TE WACHTEN,
ONGEDULDIG.

CUWAERT, HOE LANG DUURT HET NOG, KOM OP, WE MOETEN
GAAN!

REINAERT STEEKT ZIJN KOP NAAR BUITEN.

RUSTIG MAAR KAPELAANTJE, CUWAERT IS BEZIG MIJN GEZIN TE
TROOSTEN, ZE ZIJN ERG VERDRIETIG OMDAT IK ZO LANG BIJ ZE
WEGGA.

IK HOORDE VREEMDE GELUIDEN.

KAN KLOPPEN. MIJN VROUW VIEL FLAUW TOEN IK VERTELDE DAT
IK HELEMAAL NAAR HET HEILIGE LAND ZOU REIZEN. MAAR IETS
ANDERS, IK HEB NOG EEN BRIEF MET VERONTSCHULDIGINGEN
KLAARLIGGEN VOOR DE KONING, ZOU JIJ DIE BIJ HEM AF KUNNEN
LEVEREN?

ALS IK EEN TAS HAD, ZEGT BELIJN.

KOMT WEL GOED.

DE VOS GAAT ZIJN HOL WEER BINNEN, STOPT DE KOP VAN
CUWAERT IN ZIJN PELGRIMSTAS EN KOMT WEER NAAR BUITEN.
HIJ HANGT BELIJN DE TAS OM EN LAAT HEM BELOVEN NIET IN DE
TAS TE KIJKEN TOT HIJ BIJ DE KONING IS.

VAN MIJ MAG JE BEST TEGEN NOBEL ZEGGEN DAT JIJ DIE BRIEF
GESCHREVEN HEBT, FLUISTERT REINAERT, HIJ ZAL JE DE HEMEL
IN PRIJZEN, ZO'N FRAAIE BRIEF IS HET.

3315 'REYNAERT, SO BLIVET GODE VOLEN',
 SPRAC BELIN ENDE DEDE HEM UP DE VAERT.
 NU HOERT WAT HI DOET, REYNAERT!
 HI KEERDE IN SINE HAGHEDOCHTE
 ENDE SPRAC: 'HIER NAECT ONS GHEROCHTE,
 3320 BLIVEN WI HIER, ENDE GROTE PINE.
 GHEREET HU, VRAUWE HERMELINE,
 ENDE MINE KINDRE ALSO AL GADER.
 VOLGHET MI, IC BEM HU VADER,
 ENDE PINEN WI ONS DAT WI ONTFAREN.'
 3325 DOENE WAS DAER DOE GHEEN LANGHER
 SPAREN.
 SI DADEN HEM ALLE UP DIE VAERT:
 ERMELINE ENDE HEERE REYNAERT
 ENDE HARE JONGHE WELPKINE;
 DESE ANE VAERDEN DIE WOESTINE.

"Reinaert, dat God u bewake!"
 sprak Belijn, en ijlde voort.
 Reinaert ging weer door de poort
 en zei tot 't gezin: "Dit huis
 is voor ons niet langer pluis,
 blijven wij, dan zie 'k reeds morgen
 trammelant en grote zorgen.
 Vrouw en kinderen altegader,
 volgt dus nu uw heer en vader,
 sluip met mij door hout en halmen,
 kom, laat ons vooral niet talmen!"

Reinaert en vrouw Hermelien
 en de welpjes alle tien,
 trokken samen als één vos
 op naar 't verre, woeste bos.

ZWAAR HIJGEND KOMT DE RAM EVEN NA DE MIDDAG BIJ DE
 KONING AAN.

BELIJN, WAAR KOM JE VANDAAN, WAT DOE JE MET DE TAS VAN
 REINAERT?

VAN MAUPERTUUS. HIJ HEEFT ME EEN BRIEF MEEGEGEVEN. IK
 HEB HEM DE INHOUD MIN OF MEER GEDICTEERD. ALSTUBLIEFT.
 DE KAPELAAN OVERHANDIGT HEM DE TAS. DE KONING DOET
 HEM OPEN OM DE BRIEF ERUIT TE PAKKEN. ZIJN GEZICHT WORDT
 ASGRAUW. HIJ LAAT ZIEN WAT ER WERKELIJK INZIT.

DE KOP VAN CUWAERT! BRULT DE LEEUW. DE ANDERE DIEREN
 SCHRIKKEN ERVAN, ZE HEBBEN HUN VORST NOG NOOIT ZO LUID
 HOREN BRULLEN. FIRAPEEL HET LUIPAARD RENT ERHEEN EN
 VRAAGT WAT ER IN GODSNAAM AAN DE HAND IS.

IS DE KONINGIN SOMS DOOD?

NOBEL SCHUDT ZIJN HOOFD EN VERTELT HOE HIJ DOOR
 REINAERT BELOGEN EN BEDROGEN IS. WAARDOOR HIJ TROUWE
 DIENAREN ALS IZENGRIJN EN BRUUN ZOVEEL SCHADE HEEFT
 BEROKKEND, DAT HET NIET MEER GOED TE MAKEN LIJKT.

DOE SPRAC SYRAPEEL ECHT:
 'ES GHEDAEN MESDAET, MEN SAELT ZOENEN.
 MEN SAL DEN WULF ENTEN BEERE DOEN
 COMEN
 ENDE VRAUWE HERSENDEN ALSO WEL
3415 ENDE BETREN HEM HARE MESDAET SNEL
 ENDE OVER HAREN TOREN ENDE OVER
 HARE PINE
 VERSOENEN METTEN RAM BELINE,
 NA DAT HI SELVE HEEFT GHELYET
 DAT HI CUAERDE VERRIET.
3420 ENDE DAER NA SULLEN WI ALLE LOEPEN
 - HI HEEFT MESDAEN HI MOET BECOEPEN -
 NA REYNAERDE ENDE SULNE VANGHEN
 ENDE SULLEN SINE KELE HANGHEN
 SONDER VONNESSE, HETS RECHT!
3425 DOE ANDWOERDE DIE CONINC HECHT:
 'OWY, HEERE SYRAPEEL,
 MOCHTE DIT GHESCIEN, SO WARE EEN DEEL
 GHESOCHT DEN RAUWE DIE MI SLAET.'
 SYRAPEEL SPRAC: 'HEERE, JAET!
3430 IC WILLE GAEN MAKEN DIE ZOENE.'
 DOE GHINC SYRAPEEL DIE COENE,
 DAER HI DIE GHEVANGHENE VANT.
 IC WANE DAT HISE TEERST ONTBANT
 ENDE DAER NA SPRAC HI: 'GHI HEEREN
 BEEDE,
3435 IC BRINGHE HU VREDE ENDE GHELEEDE.
 MINE HEERE DE CONINC GROET HU,
 ENDE HEM BERAUWET ZEERE NU
 DAT HI JEGHEN HU HEEFT MESDAEN.
 HI BIET HU, WILDIJT ONTFAEN,
3440 WIE SO BLIDE SI OFTE GRAM.
 HI WILLE HU GHEVEN BELIN DEN RAM
 ENDE ALLE SHEERE BELINS MAGHE
 VAN NU TOTEN DOMSDAGHE,
 EIST INT VELT, EIST INT WOUT.
3445 HEBSE ALLE IN HU GHEWOUT
 ENDE GHISE GHEWILLEGHELIKE VERBIT.
 DIE CONINC ONTBIET HU VOER AL DIT,

Toen heeft Firapeel gezegd:
 "Onrecht dient men te vergoeden
 met een offer voor het bloeden.

Breng de beer, de wolf, Hersinde,
 hier weer binnen als beminden;
 geef ze als troost voor al hun pijn

en als offerram, Belijn,
 want die heeft hier zelf gepocht
 dat hij Cuwaert heeft verkocht!

Laat ons daarna allen lopen
 (want hij zal zijn daad bekopen!)
 naar Reinaert, om hem te vangen
 en hem heel hoog op te hangen
 zonder vonnis of proces!"

Nobel sprak: "Dank voor de les.

Als het zó kan, Firapeel,
 is mijn smart voor een klein deel
 wat verzacht. Wil jij het doen?"

Firapeel zei: "Ik zal 't zoenoffer
 nu gaan voorbereiden,"

en hij liet zich dus geleiden
 naar 't cachot diep in het bos.

Hij bond de gevangenen los
 en sprak toen: "Ik breng u beiden

's Konings vrede en vrijgeleide.

Nobel schenkt u graag zijn trouw,
 want hij toont zeer diep berouw

voor al wat hij u misdeed

en als zoen voor al het leed,

biedt hij zonder verdere gram

u Belijn als offerram,

doe met heel zijn stam uw voordeel

tot de dag van 't Laatste Oordeel,

of 't in 't bos is, of in 't veld,

vang ze desnoods met geweld,

naar uw zin mag u ze vreten!

Ook laat Nobel u nog weten

DAT GHI SONDER EENEGHE MESDAET
REYNAERDE MOGHET TOREN ENDE QUAET
3450 DOEN ENDE ALLE ZINE MAGHEN,
WAER SO GHISE MOGHET BELAGHEN.
DESE TWEE GROETE VREDEN
WILLE HU DIE CONINC GHEVEN HEDEN
TE VRYEN LEENE EEWELIKE.
3455 ENDE HIER BINNEN WILT DIE CONINC RIKE,
DAT GHI HEM ZWEERT VASTE HULDE.
HINE WILLE OEC BI SINEN SCULDE
NEMMERMEER JEGHEN HU MESDOEN.
DIT BIEDT HU DE CONINC LYOEN.
3460 DIT NEEMT ENDE LEEFT MET GHENADEN,
BI GODE, IC DART HU WEL RADEN.'
ISINGRIJN SPRAC TOTEN BEERE:
'WAT SECHDIRE TOE, BRUNE HEERE?'
BRUNE SPRAC: 'IC HEBBE LIEVER IN DE
RIJSERE
3465 DAN HIER TE LIGGHENE INT YSERE.
LAET ONS TOTEN CONINC GAEN
ENDE SINEN PAYS DAER ONTFAEN.'
MET SYRAPEEL DATSI GHINGHEN
ENDE MAECTEN PAYS VAN ALLEN DINGHEN.

dat Reinaert nu vogelvrij is
(of hij nu in pels of pij is),
doodt ze dus met al uw macht,
hem en heel zijn nageslacht!
Deze privileges geeft
Nobel u zolang u leeft
en tot in der eeuwigheid.
Koning Leeuw, gebenedijt,
wenst dat u hem dan weer trouw
zweren zult. Hij zal zijn klauw
nooit meer tegen u verheffen
en hoopt hiermee zijn schuld te effenen...
Neem dit aan, mag ik u raden,
u verwerft gunst en genade!"
Isegrim sprak tot de beer:
"Nemen wij dat aan, Bruinheer?"
Bruin zei: "Beter buiten stoeien

dan hier zuchten in de boeien,
want hier vindt een beer geen honing...
Laat ons gaan dus naar de Koning."
Firapeel nam beiden mede
en toen sloot men duurzaam vrede.

EINDE

DE DIERENFABEL

Niemand van de Middeleeuwse toehoorders van 'Reinaert de vos' keek er vreemd van op dat al die dieren in dit verhaal konden praten, en zelfs heel welbespraakt waren.

Ze kenden namelijk het genre dierenverhaal dat wij de 'fabel' noemen. Een fabel is meestal een kort verhaal, vaak op rijm, waarin dieren (en soms ook planten) optreden als menselijke wezens. En het gaat daarbij meestal om een 'wijze levensles'. Van een fabel kon je wat leren. Een beroemde fabel-verteller, die ruim 500 vóór onze jaartelling leefde in Griekenland, was Esopus. Veel van zijn fabels kennen wij nog, waaronder 'De haas en de schildpad', waarin de schildpad een hardloopwedstrijd van de haas wint. Net als 'De vos en de raaf', waarin de vos onder een boom door vleierij een raaf hoog in die boom zover krijgt dat deze laat horen 'hoe

mooi hij kan zingen', waardoor de raaf wel het stuk vlees dat hij net bemachtigd heeft, uit zijn snavel laat vallen.

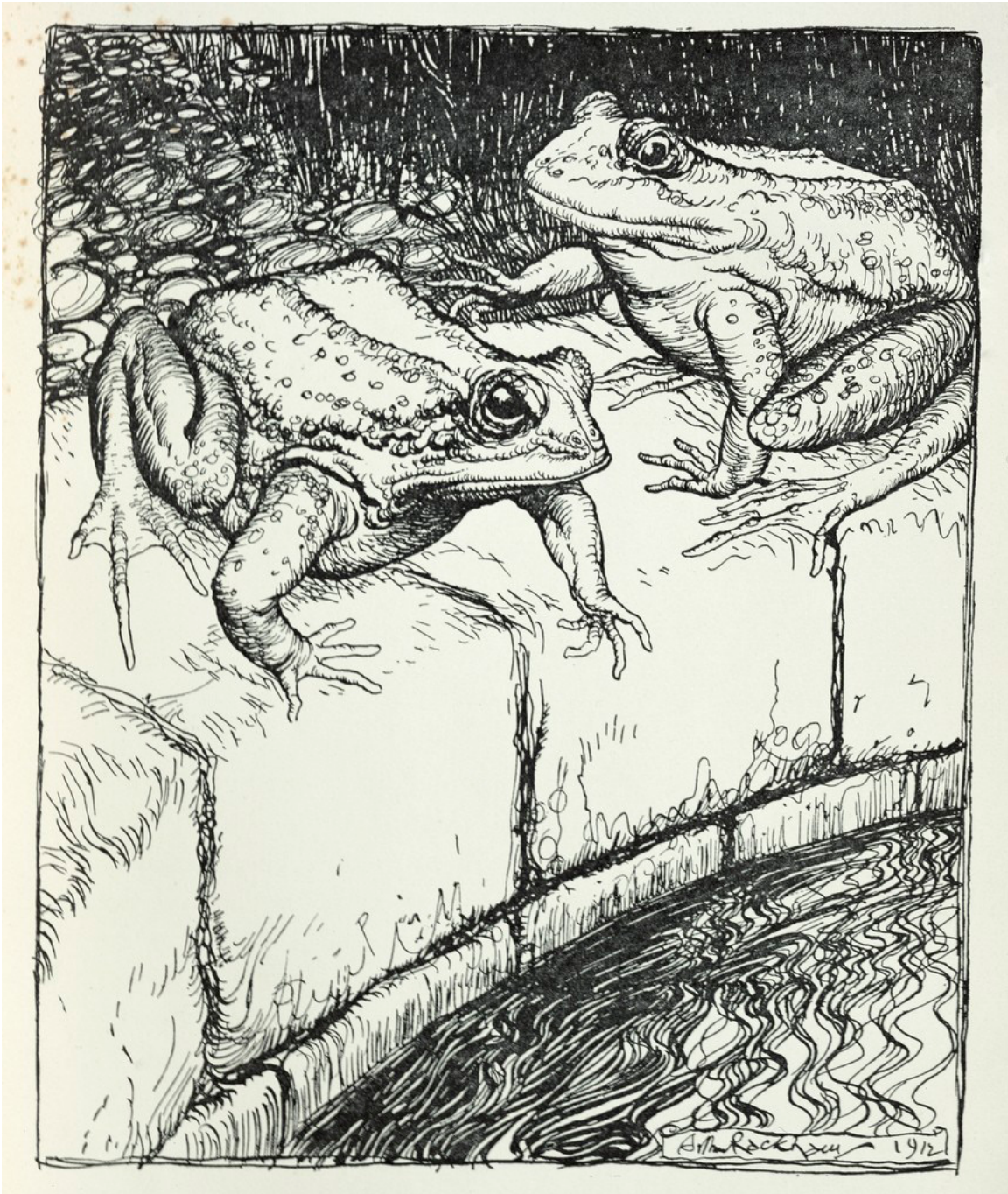
Een latere beroemde fabelschrijver is de Fransman Jean de la Fontaine (1621-1693). Hij herschreef de fabels van Esopus maar kwam ook met nieuwe leerzame fabels, zoals 'De krekel en de mier', waarin de vlijtige mier de hele zomer uitgelachen wordt door de losbandige krekel die alleen zingt en danst, tot de winter aanbreekt en de mier een grote voorraad proviand heeft aangelegd terwijl de krekel nu honger lijdt. Ook in Reinaert de vos wordt een fabel verteld, die door Reinaert wordt verwerkt in zijn pleidooi voor de koning en koningin als hij terechtstaat:

(ook in de hertaling van Ernst van Altena)

DE KIKKERS EN DE OOIEVAAR

Hoort nu dit verhaal, zéér wijs:
ooit waren de kikkers vrij,
maar luid kwakend klaagden zij
dat zij niet werden geleid
en ze maakten groot lawijt
en ze kwaakten op naar God:
'Geef ons 'n vorst naar Uw Gebod,
die regeert naar recht en wet!'
Jong en oud bad dit gebed
en zong kwakend smeekgezangen.
God verhoorde hun verlangen
en zond hen in zeker jaar
als hun vorst heer Ooievaar.
Deze at, vrat en verslond
kikkers waar hij ze maar vond.
Kreeg hij kikkers in zijn macht
in veld, weiland, vaart of gracht,
dan was hij ze ongenadig.

'Deze Koning is moorddadig!'
klaagden zij, maar 't was te laat.
Vrij was eens de kikkerstaat,
maar die toestand komt nooit terug:
slaven met gekromde rug
blijven zij, bang voor 't gevaar
van hun Koning Ooievaar.

OVER DE MIDDELEEUWSE RECHTSPRAAK

In de tijd dat de Reinaert geschreven werd, was een rechtszaak nog een tamelijk nieuw fenomeen. Er wordt in het verhaal dan ook veel aandacht aan besteed. De Hofdag, een dag waarop alle edelen hun opwachting moesten maken bij de koning, was al een eeuwenoud ritueel. Maar om die Hofdag te koppelen aan een rechtszaak was nog nieuw.

Vóór die tijd, in de vroege Middeleeuwen, heerste in West-Europa het 'vete-recht'. Als iemand jou iets aandeed, mocht je die dader hetzelfde aandoen. 'Een oog voor een oog, een tand voor een tand'.

Letterlijk! En dat gold voor je hele familie, want families waren je belangrijkste identiteit in de Middeleeuwen, ook dat wordt in de Reinaert heel duidelijk gemaakt.

Maar je kunt je voorstellen hoe dat gaat als iemand jouw familielid iets aandoet, en jij dus een familielid van de dader iets aandoet. En een familielid van dát slachtoffer...

Vanaf de 12e eeuw werd dit vete-recht vervangen door het 'procesrecht', waarvoor steeds duidelijkere regels werden opgesteld. Zo moest eerst bekeken worden of een aanklacht wel gerechtvaardigd was. In de Reinaert gebeurt dat aan het begin. De klacht van het hondje Courtois bijvoorbeeld wordt verworpen, omdat hij de worst die Reinaert van hem stal, zelf ook gestolen had, en nog wel van Tibeert die hem ook gestolen had!

Een tweede vereiste was dat het een recent misdrijf moest zijn. Een misdrijf dat langer dan een jaar geleden werd gepleegd kon niet berecht worden. Begrijpelijk in een tijd waarin er geen 'beelddragers' bestonden en bijna niemand

kon lezen en schrijven. Alles hing af van het geheugen van de slachtoffers en getuigen. De aanklacht dat Reinaert lang geleden de kinderen van Isengrijn had 'blindgepist' zou best om die reden niet serieus genomen kunnen worden. Bovendien moest er bewijs zijn. De wonden in de keel van Cuwaert zijn zo'n bewijs. Maar van de verkrachting van de wolvin Hersinth was natuurlijk geen hard bewijs.

De klacht van Cantecleer voldoet wel aan alle voorwaarden. Dit misdrijf, het doden van de kip Coppe, is net gebeurd, en het bewijs, het lijk van Coppe, wordt binnengedragen.

Ook zonder dat de verdachte, Reinaert, zelf aanwezig is, kan er nu besloten worden om tot een rechtszaak over te gaan. Maar die rechtszaak zelf kan alleen plaatsvinden in aanwezigheid van die verdachte. Iemand veroordelen die niet zelf aanwezig is, 'bij verstek' heet dat tegenwoordig, mocht toen niet. Daarom wordt eerst Bruun, en daarna Tibeert, en tenslotte Grimbeert er op uit gestuurd om Reinaert naar de rechtbank te brengen.

Een 'vrij man' als Reinaert, die geen lijfeigene was, had het recht om drie keer 'gedaagd' te worden. Pas daarna mocht hij met geweld gehaald worden.

Tenslotte moest de aanklacht door de aanklager tijdens de rechtszaak, in de aanwezigheid van de verdachte, hardop uitgesproken worden, anders kon de verdachte niet worden veroordeeld. Dus, als Reinaert intussen ook nog Cantecleer zelf en de rest van zijn familie had opgegeten, had hij niet veroordeeld kunnen worden voor het doden van Coppe!

Een ander nieuw vereiste was dat de rechter (in

dit geval koning Nobel) onpartijdig moest zijn. Maar dat was hij natuurlijk niet. In zijn 'biecht' (vanaf regel 1473) maakt Reinaert duidelijk dat de koning zelf ook nog wat met hem te verhapstukken had.

Behalve een briljant verhaal, een satire op de samenleving, en alles wat 'Van den vos Reynaerde' verder nog is, was het dus ook een uitleg naar het publiek van dit nog nieuwe rechtssysteem.

DE ROL VAN DE KATHOLIEKE KERK IN DE MIDDELEEUWEN

De belangrijkste macht in de Middeleeuwen was waarschijnlijk niet de koning, maar het geloof, en daarmee de (katholieke) kerk. In de Reinaert speelt die katholieke kerk dan ook een grote rol. Het hoofd van de katholieke kerk was en is de paus in Rome. Onder de paus staan de bisschoppen, enkele honderden wereldwijd, waarvan de belangrijkste ook kardinaal zijn, wat wil zeggen dat ze bij de volgende pausverkiezing mogen stemmen (maar pas als de huidige paus dood is, want paus ben je voor het leven).

In het dagelijks leven was voor de Middeleeuwers de pastoor de hoogste vertegenwoordiger van de kerk, en daarmee de machtigste man in elk dorp en elke stadswijk. Onder de pastoor staat nog de kapelaan, een soort hulp priester, die ooit pastoor kan worden als ie goed z'n best doet.

Pastors en kapelaans moeten 'celibatair' leven'. Niet alleen mogen ze niet trouwen, ze mogen ook geen seks hebben. Die regel werd niet alleen in de Middeleeuwen vaak overtreden, zoals in de Reinaert zo mooi wordt beschreven, maar ook nu nog komen er regelmatig seksschandalen van katholieke priesters in het nieuws. 'De geest is gewillig, maar het vlees is zwak', is een oud gezegde. Je kan in je hoofd wel besluiten geen seks te hebben, maar het lijf en de hormonen denken daar soms anders over.

De rol van de kerk in de Middeleeuwen was vooral zo belangrijk omdat de burgerlijke wetten nog niet zoveel voorstelden en er nog geen politie of zo bestond. De belangrijkste straf voor overtredingen

(zonden) was dan ook dat je na je dood in de hel kwam, en niet in de hemel. Zolang de mensen maar onvoorwaardelijk in die hemel en die hel geloofden, hield dat de samenleving aardig in het gareel. Het hele systeem van regels en rituelen van de katholieke kerk was daarop toegerust. Veel van die regels en rituelen kom je daarom nu tegen in de Reinaert. Op de bladzijde hiernaast begint Reinaert zojuist voor de tweede keer aan een 'biecht'. De eerste keer was tegen Grimbeert, de das. Nu biecht Reinaert in het openbaar. Die katholieke biecht is uniek. Het idee is dat als je jouw zonden maar opbiecht, en daarna de 'penitentie' uitvoert (de opgelegde straf, bijvoorbeeld tien of honderd gebeden opzeggen, of veertig slagen met een tak, zoals Grimbeert de zondaar toediende), dan krijg je voor al jouw zonden de 'absolutie' (vergeving).

En dat betekent dat je ondanks al die zonden (overtredingen en misdaden) toch in de hemel komt.

Een nadeel is natuurlijk dat door die biecht iemand anders, meestal de pastoor, op de hoogte was van al jouw slechte daden. Dat gaf zo'n pastoor extra veel macht.

Misschien nog mooier is daarom de 'aflaat'. Die poetst al je zonden weg zonder dat je ze hoeft te biechten, soms zelfs voordat je ze begaan hebt. Zo'n 'aflaat' was dus heel begeerlijk, en je moest er heel wat voor doen, om die te verdienen. Bijvoorbeeld een pelgrimstocht naar een heilige plaats afleggen (zoals Reinaert op het eind zegt te gaan doen), of veel geld geven aan de kerk. In de Reinaert belooft de pastoor zo'n aflaat aan diegene die zijn vrouw Julocke redt

uit de rivier (niemand was in die tijd nog op zwemles geweest), zie pagina 23. Geen wonder dat alle dorpelingen met haken en touwen meteen de rivier in waadden om te proberen Vrouwe Julocke te redden.

Omdat de katholieke kerk zoveel macht had wou iedereen daar wel graag bij horen. Denk aan de domme kapelaan Belijn. En aan de haas Cuwaert die zich door Reinaert liet wijsmaken dat die hem kapelaan kon maken (vanaf regel 135) en wie zou dat niet willen?

Maar ook zonder priester te worden kon je

toetreden tot de kerk, door in een klooster te gaan. Er waren aparte kloosters voor vrouwen (nonnen) en mannen (monniken). Zo had Reinaert de wolf Isengrijn overtuigd om monnik te worden, 'intreden' in een klooster heette dat (vanaf regel 1483).

Je had als kloosterling weliswaar niet zoveel macht als de pastoors, maar je stond wel dicht bij God dan het gewone volk, en je hoefde geen honger meer te lijden, want de kerk zorgde er wel voor dat de gelovigen de kloosters voorzagen van alles wat ze nodig hadden.

Reinaert als gelovige monnik (Middeleeuwse illustratie)

‘YSENGRIMUS’ EN DE ‘ROMAN DE RENARD’.

Het is opvallend dat Reinaert in Deel 4 van dit verhaal veel zaken opbiecht die niet eerder in het verhaal zelf ter sprake zijn gekomen, net als de eerder opgebiechte affaire met Hersinth (‘Haar zint ‘t’, ‘Ze heeft er zin in’) Willem, de auteur, kon er namelijk van uitgaan dat zijn toehoorders die gebeurtenissen toch al kenden. Ze waren al eerder beschreven in het dierenepos ‘Ysengrimus’. Die tekst is geschreven in het Latijn in 1149 door een tot nu toe ongekende auteur, en kan beschouwd worden als een heuse satire, waarin vooral de katholieke kerk

wordt gehekeld. Enkele tientallen jaren later worden er, vooral in Frankrijk, verschillende dierenverhalen opgeschreven waarin opnieuw de vos Reinaert de hoofdrol speelt. Samen vormen die verhalen de Franstalige ‘Roman de Renart’. Hoewel de meeste toehoorders van Reinaert de vos geen Latijn of Frans spraken, en ook helemaal niet konden lezen, waren ze door andere rondtrekkende ‘minstrelen’ vast wel op de hoogte van die verhalen, waarin de ruzie tussen de vos Reinaert en de wolf Isengrim centraal staat.

(Illustratie uit de Roman de Renard).

Theo Knippenberg's

Bulkboek[®] (Anno 1969)

Met de mooiste literatuur aller tijden,
nu op de tablet voor een habbekrats!

Op deze App staan tientallen andere digitale bulkboeken die op dit moment leverbaar zijn. Daar komen voortdurend nieuwe titels bij.

Als **Nederlandse Klassieken** vind je hier in de kiosk de hoogtepunten uit de Nederlandstalige literatuur vanaf de vroege Middeleeuwen tot het eind van de 20e eeuw, toegankelijk gemaakt voor moderne lezers, uitvoerig ingeleid en mooi geïllustreerd.

En in de boeken zitten rechtstreekse links naar relevante websites en video's.

Vanaf Karel en Elegast, Reinaert de Vos en Mariken van Nieumeghen via de Gijsbrecht van Aemstel, Sara Burgerhart en de kleine Johannes tot aan Harry Mulisch, Martin Bril en Olie B. Bommel, ze zijn nu allemaal digitaal te lezen als bulkboek.

Ook vind je hier de mooiste **Buitenlandse Klassieken**, soms vertaald en anders voorzien van verklarende woordenlijsten bij alle moeilijke woorden.

Van elke titel kun je eerst enkele pagina's lezen, voordat je besluit om pakweg twee of drie euro uit te geven voor een complete klassieker.

Maar er zijn ook gratis (mini)bulkboeken, zodat je altijd wat te lezen hebt, ook als je even helemaal zonder geld zit.

Veel leesplezier!
Theo Knippenberg

Kijk voor alle bulkboeken
en steeds de nieuwste titels
op WWW.BULKBOEK.NL

